

ВІЙСЬКО

№01 (115) 2010

УКРАЇНИ

16

«Чорний птах»
Ес-Сувейри

28

Панджшерська
ущелина:
а гори тут тихі...

42

«Прусський
крок» йде
у відставку?

Творче об'єднання "ВЕТЕРАН"

ПРОПОНУЄ СТЕНДИ ТА ПЛАКАТИ РІЗНИХ РОЗМІРІВ

Для народознавчої світлиці

3 вартової служби

3 стрійової підготовки

Таблички

3 підготовки та інструктажу водіїв

Для класу "Україна - НАТО"

Дошки документації

Плакати та стенди можуть бути виготовлені на папері, на папері з ламінацією, на самоклеїці з ламінацією, на пластику, на пластику з рамкою. Плакати можуть корегуватися як за розміром, так і за змістом, за бажанням замовника.

м. Київ, вул. ПЕСТЕЛЯ, 11, т. 236 89 48, 332 99 01, 236 61 86, e-mail: pestel@i.com.ua

ВІЙСЬКО

УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДРУКОВАНИЙ ОРГАН
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Головний редактор:

Володимир ГОРІШНЯК
redactorVU@yahoo.com

Редакційна колегія:

Вячеслав БІЛОУС
Вячеслав БУГІЛЬ
Петро БУНЯК
Володимир ГАЛАНЦЕВ
Микола ГУЦУЛЯК
Анатолій ГРИЩУК
Володимир ДІБРОВА
Микола ДРАГАН
Віктор КАРПОВ
Олександр КОПАНИЦЯ
Олег КОРОСТЕЛЬОВ
Григорій КРИВОШЕЯ
Юрій КУЗНЕЦОВ
Сергій КУЗЬМІН
Данило КУЛИНЯК
Владислав МАРІ
Михайло МАЛЯРЧУК
Віталій РАДЕЦЬКИЙ
Олекса РУДЕНКО
Іван СТУПАК
Віктор СМІРНОВ
Ілля ТИЩЕНКО
Ігор ХАЛЯВІНСЬКИЙ
Юрій ШАПОВАЛ
Леонід ШОЛОМИЦЬКИЙ
Людмила ШПИТЯК

Дизайн та верстка:

Андрій ПОГОРЕЛОВ

Літературний редактор:

Валентина БОЖОК

Реклама:

Вячеслав ПЕТРОВСЬКИЙ

Обкладинка:

Сергій ПОПСУЄВИЧ

Засновник Міністерство оборони України
Рік заснування часопису — 1994,
Перший редактор — Вячеслав БОЛОТНЮК
Адреса редакції: вул. Мельникова, 81. 04050,
Київ, Україна, а/с 72. Тел. (044) 483-08-39,
489-38-59, 454-42-02.

E-mail: viysko2003@ukr.net;

http://www.vu.mil.gov.ua/

© «Військо України», 2009

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 827 від 12.07.1994 р.

Підписано до друку: 20.01.2010 р.

Передплатний індекс: 74101

Передплату можна оформити в кожному
відділенні зв'язку.

Інформаційна підтримка:

Управління прес-служби МО України,
прес-служба Генерального штабу ЗС України,
«Флот України», «Крила України», «Морська
Держава»

При використанні матеріалів посилання на
журнал «Військо України» обов'язкове. За зміст
реклами відповідає рекламодавець.

Технічна підтримка

АКТУАЛЬНО4

Володимир Можаровський: «Об'єднане оперативне командування є органом, який координує весь спектр питань, пов'язаних з організацією миротворчої діяльності»

ЩОБ ПАМ'ЯТАЛИ16

«Чорний птах» Ес-Сувейри

Влад ВОЛОШИН

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ20

Коли солдати плачуть...

*Василь ОСЬОДЛО,
Валентин САВІНЦЕВ*

NOTA BENE26

Криве дзеркало

Микола ДОРОХОВ

ЛІТЕРАТУРНИЙ ДЕСАНТ28

**Панджшерська ущелина:
а гори тут тихі...**

Олекса БІЛОБРОВ

МОМЕНТ ІСТИНИ32

Відлуння нескореного Гіндукушу

Ігор МОЙСЕЄНКО

ІСТОРІЯ БЕЗ РЕТУШІ35

Таємниці Ялтинської конференції

*Сергій СМОЛЯННИКОВ,
Віктор МІХАЙЛОВ*

ТВОЇ СИНІ, УКРАЇНО!39

Петро Кішка:

«Українська душа» оборони Севастополя

Влад ЯКУШЕВ

АТИ-БАТИ42

**«Пруський крок»
іде у відставку?**

Вячеслав ПЕТРОВСЬКИЙ

П'ЄДЕСТАЛ44

Віктор Цибуленко: «Я не знаю, кому ще з українських спортсменів у 64 роки лунав гімн на честь перемоги...»

Питання подальшого зміцнення обороноздатності держави у 2010 році та проведення кадрових ротацій були обговорені в ході робочої наради Президента України Віктора Ющенка з керівництвом Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України

В рамках Всеукраїнської акції «Подаруй книгу українському гардемарині» вихованці Севастопольського Військово-морського ліцею отримали в подарунок від аналітичного центру «Номос» більше 300 книг

З метою якісної організації фізичної підготовки та забезпечення фізичної підготовленості військовослужбовців наказом Міністра оборони України затверджено нову Наставову з фізичної підготовки у Збройних Силах України

Наказом Міністра оборони України визначено курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, яким буде виплачено академічну стипендію Кабінету Міністрів України

Військово-музичний центр Сухопутних військ Збройних Сил України подарував «Новорічну казку» дітям-сиротам на Чернігівщині

Великий спектр питань організації і проведення багатонаціонального військово-морського навчання «Кооператив Мако – 2010» обговорили учасники плануючої конференції, яка пройшла у чорногорському місті Бар

Група бойового управління 56-го окремого вертолітного загону ЗС України сил Місії ООН у Ліберії успішно провела тренування з наведення вертольотів Мі-24 на визначені наземні цілі

У Військовому інституті Київського Національного університету імені Тараса Шевченка відбулася науково-практична конференція з актуальних проблем вдосконалення законодавства з правового та соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей

У Львові завершився III Всеукраїнський з'їзд головних військових капеланів Української Греко-Католицької Церкви «Виклики сьогодення для військових та капеланів у процесі задоволення релігійних потреб військовослужбовців»

ТВО Міністра оборони України Валерій Іващенко: «Між Україною і Туреччиною склалися давні дружні відносини. Особливо плідні вони в оборонній сфері»

15 січня, у Києві відбулася зустріч тимчасово виконуючого обов'язки Міністра оборони України Валерія Іващенко з новопризначеним Надзвичайним і Повноважним Послом

Турецької Республіки в Україні паном Ахметом Бюлентом Мерічем.

У зустрічі взяли участь начальник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України генерал-полковник Іван Свіда, директор Департаменту міжнародного оборонного співробітництва Міністерства оборони України Віктор Смирнов та військовий аташе при Посольстві Турецької Республіки в Україні капітан 1-го рангу Аргун Гонгьоре.

На переконання тимчасово виконуючого обов'язки глави вітчизняного оборонного відомства, спільна участь збройних сил України і Туреччини у таких безпекових ініціативах в регіоні, як Чорноморська група військово-морського співробітництва «Blackseafar», операція «Чорноморська гармонія», багатонаціональні навчання, є гарним прикладом добросусідських відносин.

У свою чергу пан Ахмет Бюлент Меріч відзначив, що протягом своєї роботи в Україні він докладе максимальних зусиль для того, щоб його сприймали як друга України.

— Я глибоко переконаний, що рівень нашого двостороннього співробітництва має носити стратегічний характер, особливо в галузі безпеки і оборони, — зазначив пан Посол.

Начальник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України генерал-полковник Іван Свіда також відзначив високий рівень військової співпраці між обома країнами та з метою подальшого розвитку цих відносин запропонував активізувати участь у двосторонніх та багатонаціональних навчаннях, продовжити практику дружніх візитів кораблів ВМС обох країн у порти України та Туреччини.

Начальник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України генерал-полковник Іван Свіда: «Ми плануємо зробити Меморіальний комплекс «Пам'яті Героїв Крут» філією Центрального музею Збройних Сил України»

На виконання доручення Президента України Віктора Ющенка 12 січня заступник Міністра оборони України Володимир Діброва та начальник Генерального штабу — Головнокомандувач Збройних Сил України генерал-полковник Іван Свіда провели на території Меморіального комплексу «Пам'яті Героїв Крут» робочу нараду з керівництвом Чернігівської області, яку було

присвячено питанням, пов'язаним з передачею Меморіального комплексу у підпорядкування Міністерству оборони України.

У робочій нараді взяли участь голова Чернігівської обласної державної адміністрації Володимир Хоменко, начальник Територіального управління «Північ» Сухопутних військ ЗС України — начальник Чернігівського гарнізону генерал-майор Анатолій Сиротенко, представники Чернігівської обласної державної адміністрації та обласної ради.

Як зазначив за підсумками наради генерал-полковник Іван Свіда, з керівництвом органів місцевого самоврядування знайдено повне порозуміння і вже найближчим часом будуть прийняті відповідні рішення щодо передачі Меморіального комплексу «Пам'яті Героїв Крут» у підпорядкування Міністерству оборони України. Також учасники наради вшанували полеглих у бою та поклали квіти до монумента «Пам'яті Героїв Крут».

114-й орденоносній Івано-Франківській бригаді тактичної авіації Повітряного командування «Захід» Повітряних Сил ЗС України вручено Бойовий прапор

16 січня в Івано-Франківську, на аеродромі 114-ї орденоносної Івано-Франківської бригади тактичної авіації Повітряного командування «Захід» Повітряних Сил Збройних

Сил України відбулася урочиста церемонія вручення з'єднанню Бойового прапора.

За дорученням Глави держави Бойовий прапор та грамоту Президента України тимчасово виконуючому обов'язки командира авіабригади підполковнику Сергію Голубцову вручив заступник глави Секретаріату Президента України — уповноважений Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України Петро Шатковський.

— Церемонія вручення Бойового прапора знаменує собою неперервну тисячолітню спадковість української військової доблесті — від часів великих князів київських, славних перемог Війська Запорозького, звитяг воїнів Другої Світової війни і до наших днів, — наголосив заступник глави Секретаріату Президента України.

Присутній на заході перший заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-лейтенант Володимир Можаровський зазначив, що вручення Бойового прапора військовому з'єднанню додасть наснаги всьому особовому складу авіабригади.

— Міністром оборони України, начальником Генерального штабу відзначається високий рівень підготовки всього особового складу з'єднання. Бригада виконує всі покладені на неї завдання з високою якістю, — наголосив він.

Генерал-лейтенант Володимир Можаровський також акцентував увагу на тому, що основні зусилля бригади з бойової підготовки на 2010 рік будуть зосереджені на підготовці льотного складу, підтриманні в належному стані авіаційної та іншої спеціальної техніки, яка забезпечує польоти.

У свою чергу, тимчасово виконуючий обов'язки командира 114-ї бригади тактичної авіації підполковник Сергій Голубцов запевнив високих гостей у тому, що військові авіатори будуть гідно виконувати всі поставлені перед ними завдання.

На території Храму Преображення Господнього у Києві урочисто відкрито та освячено пам'ятник «Кадетам, суворовцям, військовим ліцеїстам, загиблим на полі бою, померлим від ран і хвороб і тим, хто віддав душу свою за Віру і Вітчизну»

Командувач Об'єднаним оперативним командуванням ЗС України генерал-лейтенант Рауф Нуруллін ознайомився з реальним станом справ в «УкрПолбаті» та ходом виконання завдань українськими миротворцями у Косовому

Комісія Міністерства оборони України здійснила приймання чергового етапу робіт зі створення військово-транспортного літака Ан-70

У рамках програми Головного управління виховної та соціально-психологічної роботи ЗС України «Особлива людина» для дітей військовослужбовців ЗС України, хворих на дитячий церебральний параліч, організовано Різдвяно-Новорічну виставу

Центральному музею Збройних Сил України Указом Президента України надано статус національного

В Криму з нагоди 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні відбулася відроджена військово-патріотична спортивно-прикладна гра «Зарниця»

Спеціалісти Метрологічного центру військових еталонів Збройних Сил України розпочали експертизу документації на нову розробку Харківського конструкторського бюро машинобудування імені О. Морозова БТР-4 «Ладья»

Представники Київської асоціації військових аташе розпочали заняття на курсах з вивчення української та російської мов, організованих для них на базі Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

Новообраний президент муніципалітету Штрпце, що входить до зони відповідальності національної складової «УкрПолбату» у Косовому, подякував українським військовим за допомогу в забезпеченні безпеки проведення перших самостійних виборів у краї

*За матеріалами
Управління прес-служби МО України*

Перший заступник голови Львівської облдержадміністрації Валерію П'ятак та командувач Військово-Морських Сил ЗС України адмірал Ігор Тенюх підписали Договір про організацію шефства Львівської області над кораблями та військовими частинами українського флоту на 2010 рік

У відповідності з Договором, підписаним на виконання Указу Президента України «Про вдосконалення організації шефства над Військово-Морськими Силами Збройних Сил України», Львівська обласна державна адміністрація окремим розпорядженням закріплює міста і райони області за кораблями та військовими частинами Військово-Морських Сил ЗС України та підтримує ініціативу міст і районів області та військових частин ВМС України з налагодження між ними шефських відносин.

Львівська облдержадміністрація також сприятиме підприємствам області в наданні допомоги у ремонті підшефних кораблів, військових містечок і берегових споруд та покращенні медичного обслуговування, організації санаторно-медичного лікування військовослужбовців вітчизняних Військово-Морських Сил.

У свою чергу, Командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України своєчасно забезпечуватиме заявку на призов у підшефні військові частини юнаків з області та розподілятиме їх в підшефні частини, а також надаватиме допомогу щодо військово-патріотичного виховання молоді.

У відповідності з Державною програмою розвитку Збройних Сил України на період 2006–2011 років було прийнято рішення щодо створення Об'єднаного оперативного командування. Втім, незважаючи на відносно невеликий період свого існування, незалежні військові експерти однакові у думці: ООК останнім часом вдалося значно посилити інтенсивність заходів оперативної підготовки, поліпшити взаємодію з видами Збройних Сил, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами держави. Як і за рахунок чого вдалося досягти цього, кореспонденту часопису розповів генерал-лейтенант Володимир Можаровський, який з липня 2007 року очолював ООК. Щоправда, це інтерв'ю Володимир Миколайович дав перебуваючи вже у новому статусі: Наказом Міністра оборони України, який підписав тимчасово виконуючий обов'язки Міністра оборони України Валерій Іващенко, генерал-лейтенант Володимир Можаровський призначений на посаду першого заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України.

26 січня — День ООК Збройних Сил України

Володимир МОЖАРОВСЬКИЙ:

«Об'єднане оперативне командування є органом, який координує весь спектр питань, пов'язаних з організацією заходів миротворчої діяльності в Збройних Силах України»

— Володимире Миколайовичу, які завдання для Об'єднаного оперативного командування Ви б визначили як пріоритетні?

— Насамперед, це оптимізація організаційно-штатної структури, нарощування оперативних можливостей, прийняття функцій оперативного управління міжвидовими угрупованнями військ (сил) у повному обсязі тощо. Крім того, потребує подальшого вдосконалення система управління миротворчими контингентами та підвищення рівня кваліфікації управлінського персоналу щодо сумісності з органами управління

країн — членів НАТО. Врешті-решт, на Об'єднане оперативне командування покладається також участь в оперативному плануванні застосування визначених сил і засобів у воєнному конфлікті та під час виникнення кризових і надзвичайних ситуацій.

— З дня проголошення незалежності Україна заявила про себе як про одного з найактивніших учасників міжнародних миротворчих операцій. Роль Об'єднаного оперативного командування тут важко переоцінити...

— Ви маєте рацію, адже ще при створенні цієї структури ми враху-

вали досвід армій провідних країн світу. Саме тому на першому етапі на ООК були покладені функції оперативного планування та управління українськими миротворчими контингентами, система керування якими була розгорнута ще в 2008 році. І сьогодні ми можемо визнати, що існуюча система зв'язку між ООК Збройних Сил України та миротворчими контингентами дозволяє здійснювати координацію та управління в режимі реального часу. До речі, незабаром планується розгорнути стаціонарний пункт зв'язку, який відповідатиме сучасним вимогам автоматизованої системи управління Збройних Сил України.

Слід визнати, що у питаннях координації підготовки миротворчих контингентів спостерігається позитивна тенденція: допомога командуванню частин, які залучаються до неї, стала більш системною.

Сьогодні ООК набуло достатнього досвіду для організації планового матеріально-технічного їх забезпечення. До речі, в ООК проходять службу 28 офіцерів, які мають досвід бойових дій, в тому числі під час виконання миротворчих місій.

— Чи потребує, на Ваш погляд, удосконалення законодавство, яке визначає діяльність миротворчих контингентів?

— Безперечно, потребує. І в першу чергу це стосується аспектів, які пов'язані з вирішенням питань соціального захисту військовослужбовців. У цьому зв'язку оборонне відомство подало на розгляд до Кабінету Міністрів України проекти змін і доповнень до тих нормативно-правових актів, які регламентують діяльність миротворчих контингентів Збройних Сил України.

Крім того, саме ООК визначено головним розробником (виконавцем) розділу «Миротворча діяльність» цільової програми «Міжнародне військове співробітництво, миротворча та верифікаційна діяльність Збройних Сил». Для успішного вирішення цього завдання ми залучаємо фахівців зі структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу та видів Збройних Сил і визначаємо перелік тих заходів, які необхідно провести за своїми напрямками діяльності, уточнюємо обсяги кош-

торисних витрат для проведення як кожного окремого заходу, так і програми в цілому. Таким чином, Об'єднане оперативне командування сьогодні є єдиним військовим органом, який узагальнює та координує весь спектр питань, які пов'язані з організацією та забезпеченням заходів миротворчої діяльності в Збройних Силах України. Розгорнута система управління (на основі узгодженого алгоритму роботи) дозволяє координувати підготовку військовослужбовців, планувати ротації наших контингентів для виконання завдань за призначенням у повному обсязі.

— Чи постає перед нашими миротворцями проблема технічного забезпечення як під час виконання миротворчих операцій, так і підготовчої фази ротації?

— Ми проводимо цілеспрямовану політику щодо укомплектування контингенту новими або модернізованими зразками озброєння та військової техніки чи їх заміни, якщо вони відпрацювали встановлені міжремонтні терміни. Крім того, під час перевірок готовності підрозділу, визначеного до чергової ротації національного контингенту, комісія ООК здійснює контроль технічного стану озброєння та військової техніки, наявності запасів боєприпасів та військово-технічного майна.

— Зрозуміло, що для якісного виконання визначених завдань необхідно мати і добре підготовлений та навчений оперативний склад...

— Одним із основних засобів досягнення цієї мети (окрім професійної підготовки та навчання офіцерів у Національній академії оборони України) є започаткована нами підготовка українських військовослужбовців у навчальних закладах іноземних держав. На сьогодні три офіцери вже закінчили навчання у коледжах НАТО оперативного-стратегічного рівня, ще три — оперативного-тактичного, сім військовослужбовців проходили службу в багатонаціональних штабах і ще 48 закінчили курси розвитку командно-штабних офіцерів. Також проведено 15 заходів з підготовки офіцерів за Індивідуальною програмою партнерства між Україною та НАТО, в тому числі курси (семінари) професійного розвитку штабних офіцерів. Таким чином, більше ста офіцерів Об'єданого оперативного командування мають освіту оперативного-стратегічного та оперативного-тактичного рівня, яка відповідає сучасним вимогам військового управління. Теоретичні знання успішно застосовуються представниками ООК в «гарячих точках» планети, де вони набувають практичного досвіду в роботі

Під керівництвом генерал-лейтенанта Юрія Шаповала відбулося становлення ООК як органу військового управління.

багатонаціональних миротворчих штабів.

— З огляду на сучасні загрози з боку терористичних угруповань, які функції покладені в цьому напрямі на ООК?

— Відповідно до Державної програми з 2007 року Об'єднане оперативне командування Збройних Сил України виконує функції управління визначеними силами і засобами в антитерористичних операціях. На державному рівні управління заходами реагування на терористичну загрозу здійснює Антитерористичний центр при Службі безпеки України, до складу якого входять також представники Збройних Сил. Щодо оперативного рівня, то тут безпосереднє планування та управління силами і засобами для участі в антитерористичних операціях покладено на Об'єднане оперативне командування. Зокрема, нами створена оперативна група з реагування на терористичні акти і диверсії на важливих державних і військових об'єктах, через яку здійснюється координація участі Збройних Сил України в антитерористичних операціях на території нашої країни.

— Останнім часом Україна потерпає від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. У який спосіб ООК залучається до ліквідації їх наслідків?

— Оскільки Об'єднане оперативне командування є органом управління Збройних Сил України, яке призначено для безпосереднього керівництва визначеним складом військ під час ліквідації наслідків аварій чи катастроф, воно здійснює

моніторинг обстановки в районах надзвичайної ситуації, організовує взаємодію з іншими структурами та відомствами. Причому діяльність ООК за цим напрямом має забезпечувати стійкість та безперервність управління, оперативність уточнення складу військ та порядок виконання ними поставлених завдань, підтримання тісної взаємодії з органами виконавчої влади. Протягом трьох років оперативними групами ООК здійснено цілу низку заходів з ліквідації наслідків аварії потягу з жовтим фосфором на залізниці поблизу станції Ожидів, пожеж у Херсонській області та в Криму, Чорноморського циклону в Керченській протоці, паводку в західних областях України, пожежі на арсеналі поблизу станції Лозова.

Враховуючи набутий досвід, структурними підрозділами ООК були опрацьовані та надані пропозиції до Міністерства надзвичайних ситуацій щодо удосконалення єдиної державної системи запобігання та реагування на надзвичайні ситуації з питань організації взаємодії та їх всебічного забезпечення. Також постійно здійснюється обмін інформацією, а на командно-штабних навчаннях та тренуваннях оперативними групами цього міністерства опрацьовуються питання спільних дій. А з метою підвищення рівня практичних навичок офіцерів ООК проводяться щоквартальні тренування в розгортанні та організації роботи оперативних груп з відпрацюванням питань за різними ввідними.

Бесіду вела Людмила ШПИТЯК

З метою забезпечення якісного управління військами і силами та ефективного керівництва органами військового управління у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України проведено ротацію керівного складу.

Наказами Міністра оборони України, які підписав тимчасово виконуючий обов'язки Міністра оборони України Валерій Іващенко, низку посадових осіб призначено на нові посади:

генерал-лейтенанта Рауфа Нурулліна призначено на посаду командувача Об'єданого оперативного командування Збройних Сил України;

віце-адмірала Ігоря Кабаненка призначено на посаду заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України;

генерал-лейтенанта Володимира Заману призначено на посаду начальника штабу – першого заступника командувача Сухопутних військ Збройних Сил України;

генерал-майора Юрія Думанського призначено на посаду заступника командувача Сухопутних військ Збройних Сил України з бойової підготовки – начальником управління бойової підготовки командування Сухопутних військ Збройних Сил України;

генерал-майора Павла Ткачука призначено на посаду начальника Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного;

полковника медичної служби Сергія Петрука призначено на посаду директора Військово-медичного департаменту Міністерства оборони України (начальником медичної служби Збройних Сил України);

Миколу Пидорину призначено на посаду директора Департаменту постачання матеріальних ресурсів Міністерства оборони України;

Ольгу Глобіню призначено на посаду директора Департаменту державних закупівель Міністерства оборони України;

Дмитра Колесника призначено на посаду начальника Управління ремонту озброєння та військової техніки Міністерства оборони України.

Цими ж наказами призначено інших посадових осіб Міноборони та Збройних Сил України.

Наші пращури, які жили за часів Богдана Хмельницького, вважали за щастя померти на полі бою зі словами на кшталт «За Гетьмана! За Україну!».

Наші північні сусіди, напевно, також були не менш щирі і не менш оригінальні, коли «не щадя живота свого» гинули на полі брані зі словами «За царя! За Отечество!».

І врешті-решт, наші діди й прадіди, які воювали проти фашистської наволочі, визволяючи рідну Батьківщину, а згодом сотні європейських міст і містечок аж до самісінького Берліна, піднімались у чергову атаку з тисячоголосим розкотистим і, хто б сумнівався, щирим «За Родину! За Сталіна!».

Нинішньому поколінню людей у погонах не доводиться ходити у штикові та рукопашні. Проте із завидною регулярністю — раз у п'ять років, а то й частіше — вони, як і решта наших співвітчизників, вирушають на виборчі дільниці, аби реалізувати своє конституційне право на власне волевиявлення. І, визначаючись із власним вибором на користь того чи іншого кандидата, вони, кидаючи в урну свій бюлетень, подумки благословляють його: «За Президента! За Україну!»

І нічого з тим не поробиш (бо такою вже є діалектика виборчих перегонів), що, голосуючи, кожний виборець віддає ймовірному лідеру разом зі своїм голосом ще й чималий кредит власної довіри. Як своерідний аванс того, що він, попри всі негаразди, неодмінно виправдає його надію на краще життя. І якими ж неперекорними цієї самої миті є Віра виборця, його Надія, його Сподівання! Адже усі ці роки влада послідовно демонструвала до військових свою «повагу» у дещо дивний спосіб. Просто як той турботливий лікар з класичного анекдоту, який відрізав хвіст у собаці по трішки, аби не завдати четверолапому зайвого болю. Саме так і українські військові, не воюючи, рік за роком несли відчутні поразки на полі соціального захисту. Адже про такі «привілеї» військовослужбовців, як продовольчі пайки, чи то пільги на оплату комунальних послуг, або наявність проїзних на безкоштовний проїзд під

ЗА УКРАЇНУ!

ЗА ПРЕЗИДЕНТА!

Полемічні нотатки людини у погонах напередодні другого туру президентських виборів

час відпустки, теперішні лейтенанти й гадки не мають. Але ж було це, було!.. Втім, я глибоко переконаний: військові, як люди Честі й Гідності, пробачили б владі такі «вольності», якби та за 18 років спромоглася розрубати «квартирний вузол», що виявився міцнішим за сумнозвісний «вузол Гордіїв». Натомість змінювалися Президенти, Уряди, Верховні Ради... Незмінною ж залишалася черга безквартирних офіцерів — явище, яке само по собі є ганебним для будь-якої країни світу... Як, власне кажучи, і те, що через брак коштів військові позбавлені можливості займатися повноцінною бойовою підготовкою із залученням сучасної техніки та озброєння. А це не багато-не мало, у перекладі з мови військового на мову цивільного, нездатність удосконалювати свій фаховий вишкіл із захисту та недоторканності кордонів Держави. Тієї самої Держави, на ім'я Україна, котрій тисячі військових на початку буремних 90-х присягнули служити Вірою і Правдою...

Пригадую, як влітку минулого року, коли тільки-но стало відомо про бажання зробити черговий «секвестр» витратам на оборону в 2010 році, один з провідних національних телеканалів у прямому

ефірі запитав моє думки: мовляв, на що армія витратить кошти у першу чергу, а на чому власне прийдеться їй заощадити? «Зрозумійте, шановні, армія це вам не економка у короткій спідниці, — відповів тоді я. — Армія — це гарант нашої Незалежності. Адже військові ніколи не просять більше, ніж їм потрібно. А те, що їм потрібно держава має забезпечити у повному обсязі».

Переконаний — тисячі офіцерів українського війська погодяться зі мною в тому, що Армія заслуговує на те, аби Президент України — Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України став ГАРАНТОМ її боездатності, її винятковості у сенсі забезпечення та вирішення тих проблем, які нашарувалися нерозв'язаними одна на одну роками. І тільки за таких умов держава поверне собі втрачене почуття гідності й поваги, а самі військові, щиро і не соромлячись, будуть на навчаннях чи на виборчих дільницях, голосуватимуть і вболіватимуть розумом і серцем за два найсвятіших для них поняття — ЗА УКРАЇНУ! ЗА ПРЕЗИДЕНТА!

Володимир ГОРІШНЯК,
головний редактор
журналу «Військо України»

Головне управління особового складу Генерального штабу Збройних Сил України

«Нам вдалося закласти основу для формування кадрового потенціалу нового покоління — професійно підготовлених та вмотивованих військовослужбовців»

Як відомо, етапи будівництва та становлення Збройних Сил України супроводжувались не лише скороченням чисельності українського війська, а й насамперед удосконаленням організаційно-штатних органів військового управління та уточненням їхніх функцій і

завдань. 2004 року з метою досягнення якісно нового рівня кадрового забезпечення військ (сил) в умовах переходу Збройних Сил на професійну основу було прийнято рішення про створення такого структурного підрозділу Генерального штабу Збройних Сил України, як Головне управління особового складу.

У січні 2010 року Управління відзначило п'яту річницю від дня свого заснування, а напередодні своїми спогадами та баченням перспектив подальшої діяльності з кореспондентом часопису поділилися воєначальники Збройних Сил України, які очолювали Головне управління особового складу Генерального штабу Збройних Сил України в різні роки.

**Генерал-майор
Сергій КРОПИВЧЕНКО
(Начальник ГУОС з жовтня
2009 р. по теперішній час)**

— На Головне управління особового складу сьогодні покладені завдання, пов'язані з кадровим забезпеченням переходу Збройних Сил до комплектування на професійній основі. Концентрація такого широкого кола завдань існує в багатьох розвинених країнах світу, але ми з цим визначилися не відразу. Як наслідок, були втрачені деякі важливі ланки, і нам довелося їх відтворити, розширити коло супутніх з кадровою роботою завдань. Чітко окреслена мета — створення оптимальних за чисельністю, багатофункціональних, професійно підготовлених військовослужбовців Збройних Сил України потребувала перегляду деяких питань, які вирішувались Головним управлінням особового складу п'ять років тому.

Покладена в основу нашої повсякденної діяльності системність дозволяє охопити підготовку, становлення, просування по службі, забезпечення якісного відбору і навчання військовослужбовців усіх категорій.

З пріоритетних напрямів я б виділив насамперед впровадження новітніх систем кадрового забезпечення централізованого типу та комплектування особовим складом, кадрового супроводження персоналу миротворчих підрозділів. В колі найважливіших завдань — недопущення зниження якісних та чисельних показників укомплектованості Збройних Сил до такого рівня, який би призвів до втрати їхньої боєздатності.

Наші зусилля зосереджені також на підготовці сержантського корпусу, без якого існування професійної армії неможливе в принципі. Це тривалий процес навчання, професійного зростання та набуття авторитету молодшого командира. На це працюють і нові системи вербування через територіальні центри комплектування та багаторівневої підготовки сержантського складу у мережі навчальних військових частин (центрів) і військових коледжів.

В полі зору Головного управління особового складу також підготовка офіцерських кадрів у вищих військових навчальних закладах. Питання «кого» і «як» ми готуємо, набуло останнім часом особливої гостроти і певним чином це пов'язано з рівнем престижу військової служби в суспільстві.

— Сергію Івановичу, яким чином позначаються реалії сьогодні на виконанні особовим складом ГУОС поставлених завдань?

— На роботу кадрових органів, безперечно, впливає стан справ у державі в цілому. Саме тому для правильної його оцінки ми співпрацюємо з багатьма державними аналітичними установами, а також самі проводимо соціологічні опитування. Їх неможливо ігнорувати, якщо ми хочемо робити не тільки довгострокові, а й коротко- та середньострокові прогнози.

Свого часу нами був розроблений План основних заходів щодо забезпечення переходу Збройних Сил України до комплектування військовослужбовцями, які прохо-

дять військову службу за контрактом, до 2010 року. Він включав детальні розрахунки фінансової потреби для забезпечення заходів щодо переходу армії на професійну основу, аж до окремо взятої військової частини. На жаль, сплановані заходи профінансовані лише на сім відсотків, що, ясна річ, унеможливило їх виконання. Через це не вдалося вирішити питання створення постійного фонду службового житла, інфраструктури військових містечок, спортивних майданчиків, що суттєво впливає на мотиваційні чинники проходження служби. Зрозуміло, що це негативно позначається на небажанні молодих офіцерів служити у війську.

Не всі перелічені аспекти безпосередньо належать до компетенції Головного управління особового складу, такі, наприклад, як грошове забезпечення, збереження соціальних гарантій і пільг військовослужбовців та членів їхніх сімей. Але ми також акцентуємо увагу на цих болючих точках нашого війська, добре усвідомлюючи, що без їх вирішення створення професійної армії буде зведено до декларативних гасел.

— На Вашу думку, чому ще за часів існування Радянської Армії склався доволі негативний стереотип кадрового працівника, як-то «вершителя человеческих судеб»...

— Це питання з розряду риторичних. Можу лише зазначити, що діяльність кадрових органів Збройних Сил України спрямована на створення кардинально нової системи кадрового забезпечення, яка унеможливило існування подібних стереотипів, ганебних випадків хабарництва тощо. Важливим питанням для нас є формування принципово нового образу «кадровика», заснованому на його особистому професіоналізмі, компетентності, неупередженості та високих моральних принципах. Наближеність до конкретного військовослужбовця, всебічне вивчення не тільки його службової діяльності та досягнень, а й сімейних та соціальних аспектів — це визначальні риси, якими мають володіти кадрові органи.

— Чи існує в Україні система підготовки спеціалістів-кадровиків для Збройних Сил?

— Так. Крім того, передбачається її суттєве удосконалення. Ми розуміємо, що для забезпечення якісного функціонування нової системи кадрового забезпечення на першому місці має бути системна підготовка (перепідготовка) службових осіб кадрових органів усіх рівнів. Вже запроваджена курсова підготовка окремих категорій військовослужбовців на перших центральних офіцерських курсах у Миколаєві. Цього року розпочата підготовка керівників кадрових органів на базі Національної академії оборони України. Зрозуміло, ми знаходимося на початку важкого та тернистого шляху, який спрямований на досягнення якісно нового рівня кадрового забезпечення військ та створення належних умов для формування необхідного потенціалу Збройних Сил — професіоналів нового покоління.

**Генерал-майор
Олександр ШИКОТОВСЬКИЙ
(Начальник ГУОС з 3 грудня
2004 по 27 жовтня 2005 р.)**

— Військову службу, пов'язану з роботою в кадрових органах, я розпочав у 1980 році на посаді начальника стройового відділення та кадрів військової частини. Пройшовши майже всі сходинки у кадровій вертикалі, я засвоїв головне правило: працівник кадрових органів має бути компетентним та справедливим. Адже йдеться чи не про головне — про людські долі. Цих принципів я завжди і сам дотримувався, і вимагав цього від підлеглих.

І хоча становлення кадрових органів Збройних Сил України проходило на моїх очах, на жаль, інколи рішення, які приймалися, не завжди спрямовувалися на підвищення якості роботи з кадрами. Але на етапі значного скорочення чисельності української армії це стало для нас суворою школою і вимагало як подальшого реформування самих кадрових органів, так і більш виваженого підбору персоналу.

Не таємниця, що базою при формуванні Головного управління особового складу стало управління по роботі з офіцерами, призову та комплектування. Труднощі, звичайно, були. Але незважаючи на недостатній рівень укомплектованості персоналом, відсутність належного телефонного зв'язку, ці чинники не позначилися на якості виконання поставлених завдань.

З позицій сьогодення результати нашої роботи можна оцінювати по-різному. Але в той не простий для Збройних Сил України час, коли ми визначалися з оптимізацією чисельності особового складу, з прийняттям нових, стратегічно важливих рішень щодо перспектив розвитку, нами був збережений кадровий потенціал. Ми не допустили зниження необхідного рівня укомплектованості особовим складом Збройних Сил, заклали правові основи для майбутніх позитивних перетворень в кадровій системі.

І тим приємніше мені констатувати, що в процесах, пов'язаних з кадровим забезпеченням, останніми роками спостерігаються позитивні зміни. Але не слід забувати, що в такій галузі, як кадри, необхідний постійний розвиток форм та методів роботи, оптимізація кадрових структур тощо. Разом з тим, для вирішення цих завдань доцільно, поряд із застосуванням власного досвіду, вивчати та втілювати в життя досвід зарубіжних колег. На мій погляд, значним кроком вперед у роботі з кадрами може стати впровадження централізованого кадрового менеджменту та створення кадрових центрів у Збройних Силах і, звичайно, перехід до комплектування армії на професійній основі. Однак форсування цього процесу, який сьогодні матеріально не забезпечений, може призвести до небажаних наслідків.

**Генерал-лейтенант
Анатолій ПУШНЯКОВ**
(Начальник ГУОС з 10 березня
2006 по 27 квітня 2007 р.)

На посаду керівника ГУОСу я прийшов вже з чітким усвідомленням, що за кожним «розчерком пера» в наказі по особовому складу — людські долі. Так, у 2006 році ми відмовились від ротації обласних військових комісарів через неспроможність зробити це на цивілізованому рівні — неможливість створення для офіцерів та їхніх сімей відповідних умов на нових місцях служби.

Не таємниця, що на той час кадрова система перебувала у стані кардинальних змін: змінювався порядок проходження військової служби, запроваджувався кадровий менеджмент, проводились цілеспрямовані заходи щодо забезпечення переходу Збройних Сил на контрактну основу, в першу чергу офіцерського складу. Іншими словами, тоді, у 2006 році, закладалися основи майбутньої професійної армії. Зрозуміло, ці перетворення були пов'язані зі змінами у законодавчій сфері. Відповідно до розпорядження Міністра оборони нами був розроблений «Паспорт посади» з конкретно визначеними вимогами для призначення офіцерів на ту чи іншу посаду. Було відпрацьоване і запроваджене щорічне оцінювання службової діяльності офіцерського складу, так звані «Оцінні картки». Звісно, це стало додатковим навантаженням на кадрові органи. Але вводилась вона не «наказовим» способом: перш ніж їх запровадити, ми провели

чимало семінарів, практичних занять, диспутів, де роз'яснювали нововведення та їх позитивні наслідки. Хоча будемо відверті: не всі офіцери з самого початку сприйняли цю ідею «на ура», з недовірою поставившись до тих змін, які запроваджувались у кадрових органах. Так, за наказом Міністра оборони освіта, яку здобували наші офіцери у військових коледжах за кордоном, мала прирівнюватися до освіти, отриманої у Національній академії оборони України. Відтак, повернувшись з навчання, офіцери мали автоматично отримувати призначення на вищі посади. Особисто я вважав, що таке рішення є, м'яко кажучи, недоцільним, і час лише підтвердив небезпідставність моїх припущень.

Окремо слід сказати ще про одне ноу-хау тих часів: відповідно до Державної програми розвитку Збройних Сил України до 2011 року, ми спромоглися привести у належну відповідність кількість посад вищого офіцерського корпусу, скоротивши задля цього 11 генеральських посад. Відтак, співвідношення старших і молодших офіцерів — 40:60, на яке передбачалося «вийти» аж у 2011 році, ми вже у 2006-му вивели на показники 47:53.

Переконаний, що у кожного командира кадрові питання мають бути на першому місці, бо саме вони визначають, як будуть вирішуватися поставлені перед підрозділами завдання. Адже ніхто краще за командира не знає, як розставити офіцерів відповідно до освіти, практичного досвіду, вольових якостей, порядності тощо. Тому я завжди вимагав від своїх кадровиків виїздити на заняття з бойової підготовки та тактичні навчання. Тоді й рішення про призначення на посади ставали більш виваженими і обґрунтованими. Через це практика виїзду «у війська» для мене була звичайною справою.

І сьогодні я глибоко переконаний у тому, що жодна характеристика не замінить «живого» спілкування. Через це завжди вимагав від підлеглих, аби кожний кадровик особисто знав того офіцера, якого рекомендує на ту чи іншу посаду.

— Як на Ваш погляд, чи вдається кадровикам уникнути суб'єктивізму?

— Вважаю, що за радянських часів цього самого суб'єктивізму було значно більше, ніж тепер... Бо ми всіляко намагалися від цього відійти, застосовуючи нововведення, про які я вже згадував. Але, чого гріха таїти, подекуди у військах і досі існує ганебна практика: щоб спекатися невисокого в професійному відношенні офіцера, його переводять на іншу посаду. Відтак, він стає «головним болем» для когось іншого. Як наслідок, звільнення — невідворотне, але втрачається час, та й саме військо від таких «маневрів» не виграє...

Втім, у мене є певні зауваження до нинішнього стану кадрової роботи. Коли запроваджувалися основи кадрового менеджменту, передбачалось, що це буде повністю автоматизована система. В ГУОСі мала бути електронна база даних на кожного військовослужбовця. І за необхідності командири мали можливість звернутися до неї, аби визначитися з кандидатурами на ту чи іншу посаду. До того ж, при вирішенні питання про призначення існує можливість вибору серед певної кількості кандидатів. Така «конкурсна» система лише сприяє об'єктивності при прийнятті остаточного рішення.

І справа тут не тільки в коштах, а й в необхідності логічного завершення розпочатої роботи.

— У 2011 році закінчується термін першого офіцерського контракту...

— Хотілося б помилитися, але маю сумніви, що всі офіцери підпишуть наступний контракт. І в першу чергу це стосується тієї категорії, яка вже набула необхідного для отримання пенсії терміну служби. І в цьому немає нічого дивного. Адже у військах офіцери не бачать перспектив перебування на військовій службі: «пробуксовує» соціальний захист, грошове забезпечення військовослужбовців навряд чи можна вважати задовільним, не належним чином вирішуються проблеми забезпечення військових житлом. Тож сьогодні питання збереження офіцерського корпусу має бути пріоритетним як для командирів всіх ланок, так і кадрових органів Збройних Сил України.

**Генерал-лейтенант
Володимир АРТЮХ
(Начальник ГУОС з травня 2007
по січень 2009 р.)**

— З проголошенням України незалежною державою гостро постало питання створення національних Збройних Сил як гаранта суверенітету та територіальної цілісності держави. У спадщину від колишнього Радянського Союзу ми отримали одне із найбільших військових угруповань Європи — 780-тисячний контингент, озброєний сучасними зразками озброєння та військової техніки. Потрібні були оперативні та виважені кроки задля вирішення питань, пов'язаних з бажанням наших співвітчизників повернутися в Україну і продовжити службу в українському війську.

А перед кадровими органами постало завдання: за будь-яких умов не допустити втрат серед офіцерського корпусу.

— Які перетворення в роботі кадрових органів можна занести до Вашого активу за час перебування на посаді начальника ГУОСу?

— Перш за все, вони були спрямовані на докорінні зміни у системі відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом та служби у військовому резерві. Вони передбачали створення 25 територіальних центрів комплектування, які, крім означених завдань, мали здійснювати ще й рекламу служби в армії. Зрушити цей процес з мертвої точки ми змогли завдяки якісному підбору персоналу центрів. Водночас про-

водилась робота з удосконалення нормативно-правової бази, спрямованої на регламентацію порядку проходження військової служби, забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. Окреслення пріоритетів та основних напрямів діяльності у питаннях формування нової кадрової системи, яка повинна була забезпечити процес професіоналізації, знайшло своє відображення у Концепціях кадрової політики в Збройних Силах України та створення й розвитку професійного сержантського і старшинського складу.

Серед здобутків нашої роботи в цей період я б також назвав подолання неконтрольованої плинності кадрів та збереження кращого кадрового потенціалу під час скорочення війська, приведення кількісних та якісних показників особового складу у відповідність з потребами Збройних Сил України. Важливим питанням практичної реалізації цих завдань було створення принципово нових кадрових органів, таких як кадровий центр Збройних Сил України та кадрові центри їх видів. Прерогатива їхньої діяльності полягала в аналізі і моніторингу кадрової проблеми у війську, запровадження системи кадрового менеджменту.

До нововведень в роботі Управління також можна віднести і питання організації безперервної ступеневої підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців усіх категорій як один із основних чинників успішності кар'єри військовослужбовця. На мою думку, нам вдалося знайти підтримку тих процесів, що відбувалися у військових колективах, та закласти основу для формування кадрового потенціалу нового покоління — професійно підготовлених, вмотивованих військовослужбовців. Таким чином, було закладено надійне підґрунтя для того, щоб шлях від солдата до генерала не був прерогативою «обраних»... Військовий колектив — це складна організаційна структура. Багатовекторність завдань, які доводиться їй вирішувати в процесі практичної діяльності, підвищує вимоги до кожного члена колективу.

Бліц-інтерв'ю взяла Людмила ШПИТЯК

Аташе з питань оборони Посольства Республіки Сербія в Україні полковник Неделько ПЕЙЧИЧ:

«Співробітництво з Україною повинно стати одним із пріоритетів для сербського війська»

Сербія – одна із країн, де зберігається загальний військовий обов'язок. Але вже наприкінці 2010 року її збройні сили повинні стати професійними. Про це, а також про співпрацю Сербії з оборонним відомством України в ексклюзивному інтерв'ю нашому часопису розповів аташе з питань оборони Посольства Республіки Сербія в Україні полковник Неделько Пейчич.

Полковник Неделько Пейчич, аташе з питань оборони Посольства Республіки Сербія в Україні.

Народився у 1956 р. в м. Добой (Боснія і Герцеговина).

Закінчив військову академію в Белграді, потім у Бані-Луці, Школу Генерального штабу та Школу національної оборони.

Проходив службу в танкових військах на посадах від командира танкового взводу до командира танкової бригади. Був командиром навчального центру, заступником начальника головного управління танкових і механізованих частин. Служив у центральному апараті міністерства оборони. З квітня 2007 р. — аташе з питань оборони Посольства Республіки Сербія в Україні.

Нагороджений орденом Срібних мечів, орденом «За заслуги в безпеці держави» II ст., медаллю «За військові заслуги».

Одружений, має двох дочок.

— Служба в армії — наша сімейна традиція, — розповідає полковник Пейчич. — Тому у виборі професії я не сумнівався. Після закінчення в 1975 році гімназії вступив до військового училища, де навчався на танковому факультеті. Перші бойові машини, які я опанував, були легендарні радянські Т-34. На той час, наприкінці сімдесятих років минулого століття, вони ще перебували на озброєнні югославської армії.

— Пане аташе, Ви розпочали свою кар'єру дипломата саме в Україні...

— Так, я був першим військовим аташе Республіки Сербія у вашій країні. Користуючись нагодою, хочу висловити подяку фахівцям із Департаменту міжнародного оборонного співробітництва, які допомогли мені швидко ознайомитися з ситуацією у країні і вашому оборонному відомству.

Я переконаний, що співробітництво з Україною має стати пріоритетним для Сербії. І мені дуже приємно констатувати, що останніми роками в наших відносинах зберігається сприятлива тенденція до розвитку. Зокрема, ми зацікавлені у взаємовигідних контактах у сфері модернізації авіаційної техніки й обладнання. На жаль, в цій

області у нас ще недостатньо ефективно використовується власний потенціал.

— Що являють собою сьогодні збройні сили Республіки Сербія?

— Наша армія є інституцією з чітко визначеними функціями, яка знаходиться під цивільним контролем. Її чисельність складає близько 30 тисяч військовослужбовців. Після завершення реформування головним пріоритетом повинні стати практичні заняття командування і військових підрозділів. Вже сьогодні їх кількість суттєво збільшена. Також ми беремо участь у спільних навчаннях зі збройними силами Болгарії, Румунії, Угорщини, де наші військові демонструють гарний бойовий вишкіл.

Хочу також наголосити на тому, що керівництво нашої країни має намір до кінця 2010 року перевести армію на професійну основу. Саме тому пріоритетом для нас є подальша оптимізація організації і підтримки логістики, застосування нової моделі навчання, скорочення кількості гарнізонів, а також модернізація й оснащення армії. Зовнішньополітична і безпекова ситуація стали більш складними, тому ми дійшли висновку, що не слід більше скорочувати чисельність війська. А яким воно буде, залежатиме від фінансових можливостей нашої країни.

— А якими є пріоритетні напрямки реформування та модернізації сербської армії?

— Передусім ми прагнемо досягти такого рівня боєздатності й оснащення, щоб у будь-який час мати можливість відповісти на вимоги, поставлені перед суспільством. Першу фазу, яка стосувалася реорганізації і раціоналізації, ми реалізували в рекордні строки — тринадцять місяців, причому без додаткового фінансування. А сьогодні нашим першочерговим завданням є оснащення армії сучасним озброєнням і технікою та її професіоналізація.

Спочатку ми плануємо завершити модернізацію системи телекомунікацій, будівництво нових антен і радіорелейних систем та комунікаційних центрів. Крім того, особлива увага у нас приділяється спорядженню й озброєнню солдатів. Зокрема, прийняті на озброєн-

ня автомат М-21 калібру 5,65, завершено виробництво передсерійної партії уніформи М-03 з новим дизайном цифрового камуфляжу, черевиків з високою халловою, модульних ранців, засобів хімічного захисту та парадної

Незважаючи на кризу, 2009 рік став для сербського війська роком значних фінансових інвестицій у військову науку та озброєння

форми для почесної варти Гвардії. Запланована також закупівля автотранспорту, нових касок і бронезилетів, навчальних матеріалів для піхотинців, артилеристів і саперів, тренажерів для літаків G-4 і МіГ-29 та парашутів для десантників. Важливим напрямом є модернізація військової медицини. Так, у 2009 році на придбання медичного обладнання держава виділила близько 4,5 млн євро.

Взагалі, 2009 рік став роком значних фінансових інвестицій у військову науку. Зокрема, заплановано розробку патрону для крупнокаліберної снайперської гвинтівки «Чорна стріла», ведуться роботи над доопрацюванням проекту безпілотного літака, снаряда з лазерним наведенням, 122-мм САУ «Сора», ПТУР «Бумбар», нових видів вибухівки, ракетного палива, броні та засобів звукової розвідки.

Завдяки таким заходам ми, поперше, створюємо міцну «основу» армії, по-друге, підтримуємо сербську оборонку і повертаємо вітчизняну промисловість на свій ринок, де у колишньої Югославії були дуже міцні позиції.

— В Україні на строкову службу призивається один чоловік із десяти. А за яким принципом комплектується військо у вас?

— На сьогодні служба в армії у нас є обов'язковою. За бажанням призовника вона може бути строковою або альтернативною. Термін строкової складає шість місяців, альтернативної — дванадцять.

Не без гордості скажу, що в Сербії молодь прагне потрапити до армії. Досить високими є конкурси до військової гімназії та академії. До речі, академію планується перепрофілювати у військовий універ-

База «Південь» є найбільшим інфраструктурним об'єктом, зведеним у Сербії за останні роки: в її будівництво інвестовано 18 млн євро.

ситет, тим самим піднявши її статус. А щодо призову, то вже протягом кількох років він складає від 92 до 99 відсотків від загальної кількості придатних до проходження служби призовників. Загалом у нашій країні армія є лідером серед інституцій, яким громадяни довіряють найбільше. І останні призовні кампанії підтверджують це.

— Пане аташе, чи залучаються сербські військові до участі у миротворчих операціях?

— Так. Наші військовослужбовці беруть участь у трьох миротворчих операціях: медики — в Конго, спостерігачі — в Ліберії і Березі Слонової Кості. Армія Сербії готова долучитися й до інших миротворчих місій. Для підготовки миротворчого контингенту в листопаді 2009 року була відкрита військова база «Південь». На урочистій церемонії її відкриття президент Сербії Борис Тадич заявив, що це є ключовим моментом у підготовці збройних сил до участі в миротворчих операціях, оскільки міжнародна відповідальність Сербії є передумовою для зміцнення її авторитету в світі.

За словами міністра оборони Драгана Шутановаца, база «Південь» є найбільшим інфраструктурним об'єктом, побудованим за останні десятиліття. В її будівництво було інвестовано понад 18 млн євро. Розрахована база приблизно на тисячу військовослужбовців та поліцейських і передбачає розміщення на ній спеціального обладнання й техніки.

— Скажіть, яким чином забезпечується у вас соціальний захист військовослужбовців?

— Насамперед через соціальну і медичну сфери. Для цього зроблено серйозні кроки, зокрема щодо підняття рівня грошового забезпечення діючих військовослужбовців, яке в 2008 році було збільшене приблизно на 40 відсотків, та пенсій для військових пенсіонерів. Існують певні напрацювання і в області вирішення проблем із забез-

печення військових житлом, які накопичувалися роками.

— І яким чином вирішується ця проблема?

— У нас багато безквартирних офіцерів, які повернулися до Сербії після розпаду колишньої Югославії з Хорватії, Словенії, Боснії і Герцеговини, Македонії, Чорногорії. Керівництво міністерства оборони, за підтримки уряду, виділило кошти для вирішення житлової проблеми. Була розроблена відповідна програма, яка ґрунтується на виділенні кредитів під будівництво житла, певний відсоток яких покриває держава у вигляді субсидій. Йдеться про кредити без першого внеску, з найнижчими відсотками і тривалим терміном погашення. Одним із способів вирішення проблеми є також обмін надлишку військового майна на квартири.

— Скільки років повинен відслужити сербський офіцер, щоб мати право на отримання пенсії?

— Це питання регулюється законом «Про збройні сили Сербії», яким передбачено вихід на пенсію за віком при виступі 40 років: у 52 роки — для сержантів, 55 років — для офіцерів і 60 років — для генералів, а також передчасний вихід на пенсію при виступі 35 років у віці 55 років, вихід на пенсію через інвалідність. Закон передбачає можливість виходу на пен-

сію навіть при 22 роках служби у разі скасування посадового місця, якому не можна знайти адекватної заміни в збройних силах Сербії.

Після 40 років служби повна пенсія складає 85 відсотків від останньої заробітної плати. Якщо стаж менший, то щороку вона зменшується на один відсоток. Сьогодні йде підготовка проекту так званої «кар'єри, яка передбачається». Мається на увазі, що кожен військовослужбовець за десять років знатиме про час виходу на пенсію. Це дасть йому можливість підготуватися до роботи в цивільних структурах.

— Яким у порівнянні з Україною є грошове забезпечення ваших військовослужбовців?

— У нас військовослужбовець за контрактом одержує близько 300 євро, для лейтенанта першого року служби грошове утримання складає від 500 євро, полковника — 800–1000 євро. До того ж, офіцери та контрактники отримують додаткові кошти та надбавки за відрядження до миротворчих місій, понаднормові роботи, наряди і т. ін.

— Пане полковнику, і наприкінці нашої розмови — Ваші враження від нашого Києва.

— Я просто захоплений красою вашого міста!.. Києво-Печерська Лавра, музей українського побуту в Пирогово, Андріївський узвіз, Софіївський собор нікого не залишать байдужими. Ви, українці, можете пишатися своєю історією.

Бесіду вів
Юрій КУЗНЕЦОВ

**Учасникам бойових дій
на території інших держав
присвячується**

«ЧОРНИЙ ПТАХ»

ЕС-СУВЕЙРИ

**9 січня 2005 року —
найтрагічніша дата
в історії Збройних Сил
України. Адже саме
в цей день в Іраку
загинули вісім наших
миротворців і ще сім
отримали важкі
поранення. Таких
значних бойових втрат
наше військо не мало
за весь час свого
існування**

Тоді в Україні тривали Різдвяні свята. Люди святкували, раділи народженню Христа, а до декількох родин чорним птахом прилетіла тривожна звістка з далекого Іраку, де їхні батьки, брати й сини гасили полум'я близькосхідної війни.

— На війні немає свят, там завжди буденна робота, — згадує сержант Микола Шевяков, один з тих поранених українських миротворців. Як він залишився живим, хоча й знаходився тоді в самому епіцентрі вибуху — відомо лише Всевишньому. Коли сьогодні дивишся на цього життєрадісного, завжди усміхненого і жвавого юнака, не віриться, що він пережив смерть друзів, важкі поранення і кільканадцять складних операцій. Своїм оптимізмом і волею до життя Микола Шевяков буквально «заряджає» оточуючих.

Потрапити служити в контингент до Іраку сержант Шевяков намагався ще в першу ротацию, в 5-ту окрему механізовану бригаду, але не склалося. Спочатку не встиг підготувати документи, потім намагався поїхати з наступною ротацией, а коли вже підписав ра-

порт, то потрапив з ним під дощ. А переписаний документ не підписав командир батальйону, де служив Микола, мовляв — поганий знак. Але Шевяков не здавався. Ірак для нього мав стати стартовим майданчиком в офіцерській кар'єрі, бо, на його переконання, якщо не понюхаєш пороху — справжнім офіцером ніколи не станеш. Він дуже захоплювався зброєю і технікою, був вимогливим до себе, через що всі називали його «в дошку військовим». Хлопець, в родині якого і дід, і батько були офіцерами, для себе іншої долі не бачив. Коли після школи не вступив до Львівського військового інституту, пішов на «строкову».

Служив у «Десні», і знову намагався вступити до військового закладу, а коли «провалив» іспит, залишився служити за контрактом.

— Той день в Іраку нічим не відрізнявся від сотні попередніх, — згадує сержант Шевяков. — Зранку зібралися на виїзд. Я дізнався від чергового, що також їду, надягнув шолом, бронезилет, взяв зброю і сів до свого БТРу. Ми їхали, щоб забрати боеприпаси в поліцейській дільниці міста.

Напередодні українські військові разом з іракською поліцією провели «зачистку» найбільш криміногенного району містечка Ес-Сувейра, що мав назву Джугейші. Місцеві голови родів, чи шейхи, як їх називають в Іраку, свого часу активно підтримували Саддама Хусейна і негативно ставилися до коаліційних сил. З українцями вони не воювали, але часто давали прихисток терористам, постачали їм зброю і вибухівку. Ес-Сувейра знаходиться неподалік Багдаду, і коли американці проводили в столиці різні антитерористичні операції — всі злочинці, «алібаби», як їх називають на Сході, втікали сюди.

— Район доволі неспокойний, але за більш ніж два місяці виконання завдань українським 72-м окремим батальйоном, що входив до 7-ї бригади, серйозних нападів не було, — згадує Микола Шевяков. — Хоча щонаочі обстрілювали наші

блок-пости, секрети «Голки» і навіть табір батальйону «Зулу». Бог нас оберігав, але в повітрі, як перед грозою, відчувалося небезпека. Тому всі ще ретельніше виконували свої обов'язки, вартові ще пильніше вдивлялися в сірий похмурий пейзаж зимової іракської пустелі.

У ці дні бійці-сапери з інженерного взводу батальйону прокидалися о 4-й ранку, щоб до виходу патрулів і конвоїв перевірити всі маршрути. Щодня невідомі злочинці з автоматів обстрілювали й український блок-пост, який контролював рух на трасі «Бісмарк» (Багдад — Басра). У самому місті терористи висадили в повітря поліцейську дільницю. Після проведеної «зачистки» Джугейші частину вилученого українці завантажили в БТри, а більш небезпечні вибухові предмети (35 авіабомб, 8 гранат, 4 артилерійських снаряди та 2 танкових постріли) залишили на зберігання в поліції і забрали їх наступного ранку.

Знищували боеприпаси у спеціально визначеному районі. Коли прибули до місця призначення, БТри з бойового забезпечення оточили район, а сапери почали вивантажувати боеприпаси і складати штабелями для підризу. Потім привезли ще боеприпаси, вилучені напередодні. Микола допомагав хлопцям їх розвантажувати. І тут раптом стався вибух...

З матеріалів слідчої комісії, що працювала на місці вибуху:

«Це була спільна операція по вилученню ВВП. В ній брали участь військовослужбовці окремого спеціального саперного загону ЗС Республіки Казахстан та українського 72-го омб.

Рівно о 12.00 9 січня стався раптовий вибух.

1. Речові докази, виявлені на місці події, вказують на те, що центр вибуху знаходився знизу, між головними частинами двох авіабомб.

Одна з авіабомб була обкладена чотирма артилерійськими снарядами і вісьмома гранатами ОГ-2, доставленими з поліцейської дільниці міста Ес-Сувейра. У передбачуваному центрі вибуху був розташований 122-мм артилерійський снаряд. Саме цей артилерійський снаряд став джерелом вибуху, що викликав численні людські жертви.

2. Самопідризу виключається.

Під час вибуху штабель ВВП не був підготовлений для вибуху.

3. Підризу через людську помилку виключається.

4. Найбільш ймовірною причиною ініціювання вибуху був саморобний електронний пристрій з годинниковим механізмом, встановлений всередині 122-мм артилерійського снаряду. На місці вибуху були виявлені електронні пристрої — годинниковий пристрій, акумуляторна батарея, частини можливого перемикача, конденсатор, батарея з проводом.

Беручи до уваги всі вищевикладені факти, комісія робить висновок, що це була спланована акція проти Коаліційних сил і може бути розглянута як нова тактика дій, що застосовується антиіракськими силами».

Під час операції із знешкодження боеприпасів ЗАГИНУЛИ:

1. Командир 72-го омб — підполковник МАТІЖЕВ Олег Вікторович;

2. Командир інженерно-саперного взводу 72-го омб — капітан ЗАГРАЙ Юрій Михайлович;

3. Старший офіцер відділення взаємодії 72-го омб — капітан АНДРУЩЕНКО Сергій Миколайович;

4. Командир 1-ї механізованої роти 72-го омб — капітан БРАЖЕВСЬКИЙ Валерій Вікторович;

5. Начальник електротехнічного відділення інженерно-саперного взводу 72-го омб — прапорщик КАЦАРСЬКИЙ Олександр Іванович;

6. Командир інженерно-саперного відділення інженерно-саперного взводу 72-го омб — старший сержант СІТНИКОВ Андрій Анатолійович;

7. Санітарний інструктор 1-ї механізованої роти 72-го омб — старший сержант ПЕТРИК Віра Іванівна.

Старший прапорщик СЕДОЙ Володимир Миколайович за кілька годин після вибуху помер від отриманих травм у госпіталі в Багдаді.»

Це вже потім хлопці розкажуть Миколі Шевякову, що з того пекла його витягнув старший сержант Валерій Зюбрицький, сам ризикуючи життям. Микола знаходився майже в епіцентрі вибуху, і якщо б не Валерій, то загинув би, бо стікав кров'ю через перебиту осколком яремну вену. В голові, згадає Шевяков, була одна думка: «Комбат мені голову відірве... я ж обіцяв йому нікуди не вступати...»

...Про командира батальйону підполковника Олега Матіжева він

Думаючи про щось своє, Матіжев дістав з коробки сигару і мимоволі кинув: «Це моя остання сигара» А за лічені дні комбата не стало.

згадує як про справжнього командира, офіцера і батька. Хлопець познайомився з комбатом під час формування батальйону в Болграді. Коли сержант приїхав на збори, то намагався потрапити на «бойову» посаду, щоб в Іраку їздити на різні патрулі, конвої, нести службу на блок-постах. Але, як сказали кадровики, такі посади вже «розібрали» дніпропетровські, житомирські та миколаївські десантники, вакантною залишилась лише посада діловода у відділенні логістики. Микола, похнюпивши голову, вийшов з відділу кадрів, і тут пролунала команда чергового: «Струнко!» До штабу впевнено зайшов підполковник у блакитному десантному береті. Побачивши засмученого сержанта, він запитав: «Що трапилося?» І як тільки почув від хлопця, що той хотів би бути «бійцем», а не «штабним діловодом», зауважив: «Бійців тут, сержанте, вистачає, а ось «толковий діловод» зараз потрібний». І якось тепло, по-батьківськи, посміхнувся.

Саме таким в своїй уяві малював юнак справжнього офіцера. Таким був його батько, який передчасно помер, коли Миколі було всього

сім років. Саме таким офіцером прагнув стати і він сам.

Олег Матіжев був зразком ще радянського офіцера-десантника. Пройшов Афганістан, де отримав орден «Красной звезды» і медаль «За отвагу». Був вимогливим до себе і підлеглих. Суворим, але справедливим. Він знав, з чим реально доведеться мати справу його батальйону в далекій східній країні, і тому готував своїх підлеглих як найкраще.

Хтозна, можливо, Матіжев бачив у Миколі свого сина, який був майже його однолітком і теж хотів стати військовим.

— Так, Олег Вікторович і ставився до мене, як до сина, але не давав поблажки, навпаки — привчав бути вимогливим до себе, — згадує Микола Шевяков.

Вже перебуваючи в Іраку, сержант Шевяков менше їздив на різні патрулі і «зачистки», бо вистачало посадових обов'язків. Але на кожному такому виїзді, коли комбат інструктував особовий склад, він завжди знаходив підбадьорююче слівце для Миколи. А хлопець щоразу подумки повторював: «Я Вас не підведу, товаришу підполковнику»...

Для Шевякова Ірак мав стати стартовим майданчиком в офіцерській кар'єрі: мовляв, якщо «не понюхаєш пороху — справжнім офіцером ніколи не станеш».

Мабуть, як і для більшості тих, хто пройшов Афган, слова «останній» в лексиконі підполковника Матіжева не існувало. Проте одного разу він все-таки це слово мимоволі вжив. Як виявилось — востаннє...

Комбат цигарок не палив, але інколи міг побалувати себе кубинською сигарою. А ще Олег Матіжев відпустив справжні арабські вуса. Одного разу після телефонних переговорів з дружиною він сказав, що «екватор» перебування в Іраку вони вже пройшли, дні до ротації почали йти «в мінус» і час звикати до мирного життя. Отже, настав час збрити вуса і кинути звичку палити, бо дружині що вуса, що пристрасть до сигар — не дуже подобались. І раптом, думаючи про щось своє, Матіжев дістав з коробки сигару і мимоволі кинув: «Це моя ос-

танья сигара...» Шевяков, який стояв в ту хвилину поряд і почув від комбата не характерне для нього слово, з острахом запитав: «Як остання?», на що Олег Вікторович винувато посміхнувся і поправив себе: «Та ні, обмовився — крайня». А за лічені дні комбата не стало.

— Перед виїздом до Ес-Сувейри якогось незвичного відчуття не було, — розповідає Микола, — хіба що «невдало» пожартував зі своїм старшиною Миколою Хмарою, якому перед кожним бойовим виходом віддавав документи і гроші: «...Якщо мене завалять, то гроші проп'єш за мій упокій...» Якось «ляпнув» так, що самому моторошно стало.

Остаточо Шевяков прийшов до тям лише наступного дня, вже в американському шпиталі в Багдаді. Обидві ноги були посічені осколками, праве коліно роздроблене, ліве плече пошкоджене вибухом. Хлопець повністю втратив зір і слух. Після попереднього обстеження лікарі лише на одній нозі нарахували п'ять переломів, а на рентгені — близько півтори сотні великих осколків. Про мілкіші годі й говорити. Попереду на юнака чекали численні операції і тривале лікування. За кілька днів українця літаком доправили до американського військового шпиталю в німецьке місто Рамштайн, де військові хірурги й прооперували митроторця.

— Коли мене виписали із госпіталю, то я міг розрізнити лише силуети на відстані метр-півтора, — розповідає Микола.

Далі — ще гірше: осколки, які сиділи в тілі, почали рухатися, і за півроку після лікування хлопець вже не міг пересуватися навіть на милицях. Саме тоді його мати й сестра вирішили лікувати Миколу за кордоном. Звернулися до приватної австрійської клініки у місті Грац, де юнака прооперували. За кілька місяців були проведені повторні операції на очах, і частково повернувся зір на одному оці. На друге, на жаль, хлопець не бачить. Всі кошти, отримані від держави як компенсацію за поранення, він витратив на операції і лікування. Лікарі радять хоча б двічі на рік приїздити до Австрії на обстеження та проходити курс реабілітації, але через брак грошей про це годі й думати.

Сьогодні Микола Шевяков — інвалід першої групи. Проте хлопець не втрачає оптимізму і попри все ще мріє стати офіцером, хоча й розуміє, що служити тепер не зможе. Чотири рази намагався вступати до військового закладу, де навчають офіцерів запасу, навіть їздив на прийоми до високопосадовців в Міноборони. Минулого року Микола таки вирішив це питання і сьогодні навчається на військовій кафедрі Львівської академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, після закінчення якої нарешті отримає таке омріяне ним офіцерське звання «молодший лейтенант». Щоправда, «у відставці». Паралельно юнак вступив до Львівського національного університету імені Франка на факультет психології. Як поранений в Іраку, він отримав від Міноборони оглядовий ордер на однокімнатну квартиру в будинку, спорудження якого вже кілька років «заморожено».

Вірний армійському братерству, Микола Шевяков і сьогодні підтримує зв'язок зі своїми «однополчанами». І хоча йому самому так потрібні допомога й підтримка, намагається допомагати іншим. Особливо тісно спілкується зі своїм другом по Іраку Сашком Бахтіяровим. Незважаючи на те, що друзів розділяє не одна сотня кілометрів (Микола мешкає у Львові, а Сашко — у Миколаєві), кілька разів на рік Шевяков неодмінно їздить до товариша в гості.

— Сашко Бахтіяров був «найважчим» із поранених, — згадує Микола. — В його тілі засіло більше тисячі осколків, обидві ноги й руки перебиті, в кількох місцях «прошитий навиліт» бронезилет. Та найважче те, що осколок пробив його шолом на маківці і вийшов через потилицю.

На диво, і зір і слух у хлопця залишилися неушкодженими, а крім того — притаманне йому почуття гумору. У Вашингтоні йому зробили кілька операцій на головному мозку, «зібрали» руки й ноги і провели період реабілітації. Завжди поряд із хлопцем був його батько. Це він «поставив» його на ноги ще за океаном. Коли в жовтні 2005 року, за десять місяців після поранення, рядовий Бахтіяров прибув в Україну, то з трапа літака сходив вже власними ногами. Він ще не розмовляв, але за допомогою батька

Сашко Бахтіяров був «найважчим» серед поранених: в його тілі засіло більше тисячі осколків, а обидві ноги й руки були перебиті.

потихеньку ходив. Молодший Бахтіяров залишився вірним і армійським звичкам: щоранку прокидається о шостій, і хоча права половина тіла у нього паралізована — робить зарядку, допомагає батькам по господарству, привчає тіло до фізичних навантажень.

Майор Ігор Козлов під час вибуху також отримав значні поранення. Він пройшов в Україні кілька курсів лікування, але повністю втратив слух і через рік був звільнений з лав Збройних Сил.

Максим Кедик і Олександр Ашаган кілька місяців лікувалися у військових госпіталях, після чого їх також звільнили з армії. Сьогодні Максим майже зовсім втратив зір, а Олександр, у якого осколком відірвало частину гомілки, ледве пересувається.

Щороку 9 січня, в день загибелі товаришів, офіцери, прапорщики і солдати 72-го окремого механізованого батальйону приїздять до Хмельницького, де похований комбат Олег Матіжєв та командир саперного взводу Юрій Заграй. Їдуть на цвинтар, щоб вшанувати пам'ять бойових друзів. Вони кладуть на могилу комбата сигару, ніби згадуючи його слова про «останню». Потім їдуть до Житомира, де поховані

Валерій Бражєвський, Володимир Седой і Сергій Андрущенко. У Житомирі, 95-ю окремою аеромобільною бригадою сьогодні командує полковник Олег Гуляк, той самий, що був начальником штабу 72-го омб, і потім, після загибелі комбата, очолив підрозділ. На території військової частини саме за його ініціативи споруджена Алея героїв з портретами миротворців, загиблих в Іраку. Щороку в цей день аеромобілісти проводять мітинг і виносять бойовий прапор батальйону.

І є у Миколи Шевякова мрія — віднести цей стяг на найвищу точку України — Говерлу, щоб вшанувати тим самим пам'ять загиблих товаришів.

Наприкінці 2005 року український контингент був виведений з Республіки Ірак. На території колишнього табору «Зулу» поблизу містечка Ес-Сувейра місцеві шейхи і встановили обеліск пам'яті загиблим в їхній країні українцям... Мабуть, це найкраща відповідь на закиди наших вітчизняних політиків, які називали український контингент «окупаційним». Адже окупантам місцеве населення пам'ятників не встановлює...

Влад ВОЛОШИН

КОЛИ СОЛДАТИ ПЛАЧУТЬ...

І у війнах третього тисячоліття насамперед воює людина з усіма її вадами і чеснотами

На початку листопада минулого року майор армії США Малік Хасан, психіатр за фахом, відкрив вогонь по військовослужбовцях, які готувалися до відправки в район бойових дій. Тоді загинуло 13 осіб, було поранено 30. Як бачимо, навіть у такій потужній і всебічно забезпеченій армії можливі надзвичайні ситуації, пов'язані з психологічною нестабільністю особового складу. Та чи вчимося ми на чужих помилках?

США

Психологічними проблемами військових у Сполучених Штатах Америки займаються понад сто наукових установ за 23 напрямками, а керівні документи з психологічного забезпечення уточнюються й перевидаються щороку. Крім того, статут армії США FM 100-5 наголошує: «На додаток до таких матеріальних умов, як навченість, озброєння та спорядження, які відіграють важливу роль у створенні бойового духу армії, психологічні фактори мають виключне значення для надійного управління військами та досягнення перемоги». Саме через це обидві військові операції американської армії проти Іраку розпочинались тільки після доповіді головного військового психолога про рівень морально-психологічного стану своїх військ та протилежної сторони.

Накопичений бойовий досвід спонукав військово керівництво Сполучених Штатів створити ешелоновану систему надання психологічної допомоги військовослужбовцям на полі бою.

У першому ешелоні (безпосередньо на передовій) організується робота психологів, молодших медичних фахівців, командирів щодо зняття у військовослужбовців стресу. Для цього офіцерам у процесі бойової підготовки викладаються основи психології та психі-

атрії, а особовий склад тренується у використанні спрощених методик виявлення симптомів стресу та методів його зняття. Командири підрозділів зобов'язані своєчасно виявляти осіб з психічними порушеннями, щоб евакуювати їх з поля бою. Критеріями для відповідних висновків є нездатність військовослужбовця виконувати функціональні обов'язки, неадекватні реакції на небезпеку та деморалізуючий вплив їхньої поведінки на товаришів по службі.

У другому ешелоні (на батальйонних медичних пунктах за 2–4 милі від лінії фронту) здійснюється відновлення психологічної стійкості психічно травмованих військовослужбовців.

У третьому ешелоні (у медичній роті дивізії) надається допомога силами психолога, психопатолога, соціолога. Тут поряд із зазначеними вище засобами допомоги застосовуються методи психотерапії. Якщо такого втручання недостатньо, потерпілі евакуюються до спеціалізованих психіатричних установ у тилу зони дивізій.

Ізраїль та Великобританія

Для надання психологічної допомоги медичним батальйонам армії оборони Ізраїлю надаються команди управління психіатрії військово-медичної служби збройних сил, які діють у ланці «дивізій»

на відстані 2–5 км від лінії фронту. Кожна група складається з п'яти фахівців: один психіатр, один-два психологи, два-три соціологи. Методи роботи аналогічні американським — організація відпочинку, сну, харчування, особистої гігієни, індивідуальної та групової психотерапії. Використовуючи такі прийоми і засоби, група здатна протягом трьох діб повернути в стрій значну частину психічно травмованих військовослужбовців. Про ефективність такої схеми допомоги свідчить те, що одна з «груп здоров'я», яка діяла в ході ліванської кампанії 2006 року, спромоглася здійснити реабілітацію і повернути в стрій 95 відсотків особового складу, який раніше мав симптоми психічних розладів.

Приблизно за такою ж схемою організується психологічна допомога в армії Великобританії. У ході операції «Буря в пустелі» в англійських частинах створювалися спеціальні підрозділи з відновлення боєздатності осіб з психічними травмами та загони психологічної допомоги, у розпорядження яких виділяли автомобіль, засоби надання невідкладної медичної та психологічної допомоги.

Російська Федерація

Ця країна також поступово нарощує сили і засоби психологічного забезпечення для роботи з особо-

вим складом. Систематично видаються та уточнюються накази, директиви, удосконалюються структури тощо. Діяльність військового психолога врегульована цілою низкою керівних документів, які цілісно відображені у Настанові з психологічної роботи.

Спираючись на досвід двох чеченських кампаній, росіяни створили так звану «диво-машину виховної роботи», де передбачені функції пересувного центру надання невідкладної психологічної допомоги (автоклубна машина психологічної допомоги АКМ–ПП). По-новому почали ставитися і до ролі медійного простору, де розгортаються інформаційно-психологічні операції, приділяють увагу протидії їх негативному впливу на думки та почуття особового складу.

Україна

Військові психологи в українській армії з'явилися в 1992 році, після введення в дію загальної структури Соціально-психологічної служби Міністерства оборони України як органу управління. Саме тоді були введені посади психологів полків, батальйонів, а в ротах працював методист-організатор. Таким чином визначилися контури цілісної психологічної структури. За масштабами завдань, що стояли перед нею, за кількістю місць, призначених в штатних розкладах військових частин для військових психологів, за своєю ієрархічною будовою ця психологічна структура не мала аналогів у світі й покликана була стати найпотужнішою армійською психологічною службою того часу.

Проте вже з 1994 року вона зазнала численних реформувань. Щоб уявити кількість її перетворень, достатньо простежити за зміною назв посад офіцерів-вихователів: офіцер соціально-психологічної служби, помічник командира по роботі з особовим складом, заступник командира з виховної та соціально-психологічної роботи, заступник командира з виховної роботи, заступник командира з гуманітарних питань і на решті знову заступник командира з виховної роботи на тактичному рівні і заступник з виховної та соціально-психологічної роботи на оперативно-тактичному.

Хоча підрозділи ЗС України поповнилися професійними психологами, однак цілісна та дієва «вертикаль» так і не сформована.

Незважаючи на всі трансформації, система психологічного забезпечення в Збройних Силах України оформилася за час свого існування в певні структурні елементи, збагатилася в методичному і матеріально-технічному відношеннях, а її підрозділи поповнилися професійними психологами. Однак цілісна «вертикаль» діяльності військових психологів так і не була сформована.

Сьогодні в структурах виховної та соціально-психологічної роботи (ВСПР) передбачено близько двохсот посад військових психологів. Для кадрового забезпечення цього напрямку з 1999 року триває підготовка психологів на військово-гуманітарному факультеті Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка за фахом «Психологія», а з 2009-го відновлено підготовку слухачів на гуманітарному факультеті Національної академії оборони України за спеціалізацією «Психологічна робота у військах (силах)».

За словами начальника головної управління ВСПР ЗС України генерал-майора Олександра Копаниці, питання підготовки кадрів для структур ВСПР вимагає розробки нових підходів до їх фахового навчання з урахуванням професійної та військово-прикладної складових. Адже обов'язки психолога військової частини (підрозділу) складні й різноманітні. У мирний час він має вирішувати завдання з вивчення психологічних особливостей військовослужбовців, військових колективів, психологічно забезпечувати бойову готовність, бойову підготовку, бойове чергування, військову дисципліну, здійснювати профілактику негативних соціально-психологічних явищ у військових підрозділах тощо, а у воєнний — є безпосереднім організатором всієї системи психологічного забезпечення бойових дій бригади, полку (батальйону).

Досить широкий спектр обов'язків, багатопрофільність професій-

ної діяльності військового психолога є його головними особливостями у порівнянні з цивільним фахівцем цієї ж галузі. По суті, військовий психолог має поєднувати в собі основні компетенції психолога-діагноста, соціального та клінічного психолога, психотерапевта, психолога праці і власне військового психолога. Водночас він виступає в двох іпостасях — психолога-дослідника і психолога-практика.

Незважаючи на певні позитивні зрушення в психологічній роботі у військах (силах), помилково стверджувати, що всі питання психологічного забезпечення вже вирішені. Навіть у порівнянні з іншими силовими структурами стан справ у Збройних Силах на цій ділянці дещо гірший. І найважливішим, мабуть, є необхідність створення цілісної ієрархічної «психологічної вертикалі», яка б замикалася на Психологічній службі. Час вимагає прискорення розробки й обґрунтування сучасних напрямів психологічного забезпечення різних видів військово-професійної діяльності, які б логічно мали завершуватися перспективними науково-дослідними роботами та дисертаційними дослідженнями.

Водночас однією з найслабших ланок у психологічному забезпеченні є відсутність належного нормативно-правового врегулювання діяльності військового психолога. На часі розробка науково обґрунтованої концепції психологічного забезпечення військово-професійної діяльності, Положення про психологічну службу в Збройних Силах України, внесення змін і доповнень до відповідних статей бойових (оперативних) документів, що регламентують всі види підготовки та застосування військ (сил), у тому числі функціональних обов'язків посадових осіб, які задіяні в системі психологічного забезпечення діяльності військ (сил).

Василь ОСЬОДЛО,
Валентин САВІНЦЕВ

Військовий фотокореспондент Олександр КЛИМЕНКО:

«Працюючи над фотоальбомом, я прагнув показати, що і на війні є місце для світлих почуттів та емоцій, таких як любов до ближнього, кохання та милосердя»

Нещодавно вийшла у світ книга відомого українського фотокореспондента Олександра Клименка «Крізь вогонь і сльози». Вона випущена видавництвом «Прес-КІТ» на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за програмою «Українська книга». Це своєрідний фотоальбом, який розповідає про «гарячі точки» планети кінця ХХ — початку ХХІ століття. Своїми знімками автор не лише засвідчує героїзм, мужність і самопожертву українських миротворців, а й намагається показати, що страждання, які довелось пережити людям під час воєнних конфліктів у колишній Югославії, Африці, на Близькому Сході, всюди однакові.

— Це вже друга книга про участь українських «блакитних шоломів» у врегулюванні воєнних конфліктів. 2004 року побачив світ мій фотоальбом «Миротворча діяльність Українського війська: перше десятиліття», — говорить Олександр Клименко, який був одним із перших українських журналістів, що потрапили до нашого контингенту на Балканах. — Займатись спеціально військовою тематикою я не прагнув, проте коли в незалежній Україні були створені власні Збройні Сили і з'явилася пресслужба Міністерства оборони, ме-

не часто акредитували від редакції на різні військові заходи та польові навчання. У 1994 році побував у Сараєво, де виконував миротворчу місію 240-й окремих батальйон, за півроку — новий візит, у Сербську Країну, в 60-й батальйон, який дислокувався у місті Гліна. Там я й робив знімки як для своєї газети, так і для Міністерства оборони, навіть не думаючи тоді, що з часом цей творчий доробок стане основою майбутнього фотоальбома.

— Не буду оригінальним, якщо висловлю припущення, що кожний фоторепортер прагне побува-

ти на війні. Знімав я багато. Деякі фото з'являлися у пресі, але більшість залишались, так би мовити, «під сукном». І коли я зібрав їх багато, то народилася ідея: ці кадри, позбавлені будь-якої цензури, також мають право на друк. Так 2004 року побачив світ мій перший фотоальбом.

— А ось над випуском другого я працював більше року. Річ у тім, що мною були відзняті сотні плівок. А потім, коли працюєш з фотографіями, треба робити так звані «контрольні фото» — невеликі карточки розміром 10x15. Для цієї книги таких «контрольок» було віддруковано більше 20 тисяч, з яких необхідно було вибрати лише найкращі. Повірте, вибрати з 20 тисяч всього 250 світлин — неймовірно складно, адже кожний знімок по-своєму унікальний... Тобі ця фотографія дорога, ти важко йшов до цього кадру, ти хочеш його залишити, а стороння людина подивиться — і їй він не цікавий.

У книзі є фотографії і цифрові, і з плівки. Робити знімки з плівки сьогодні досить тривалий процес. Сканування лише одного кадру триває близько десяти хвилин. Я навіть у відпустку поїхав з повною валізою фотознімків і працював над книгою кожну вільну хвилину. Мені хотілося зробити її не суто про військових — я прагнув показати, що і на війні є місце для світлих почуттів та емоцій, таких як любов до ближнього, кохання, милосердя. Я

хотів сказати, що в Європі не сховатись від цієї війни, яка йде в Африці... Крім того, я прагнув показати всьому світові, що у нас є не тільки фоторепортери, а й якісна поліграфія. Книга вийшла двома мовами — українською й англійською, отож її зможуть прочитати не лише в Україні. Наклад видання — три тисячі примірників, але майже дві з половиною підуть у бібліотеки. Велику допомогу в підготовці цього видання надала мені моя дружина Маргарита, яка чудово розуміється на поліграфії.

— **Значна частина Ваших фотознімків у книзі — чорно-білі...**

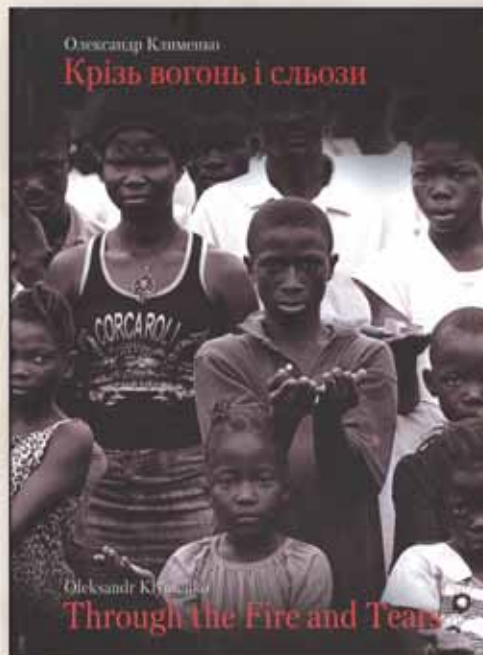
— На моє переконання, вони найбільш відверті та емоційні. Складається враження, що ти — очевидець подій, чуєш звуки пострілів, плач жінок і дітей...

Один із моїх улюблених авторів і, так склалося, колег — Артуро Перес Реверте написав дві добре знані у світі книги — «Баталіст» і «Територія каманчів», у яких він розповідає саме про війну в Югославії 1993–1994 років. Там він побував як військовий журналіст. В одній із них йдеться про фотокора, який говорить: «Ну що війна, ти сидиш в очікуванні довго-довго, потім коротка вилазка, ти щось знімаєш, а далі знову сидиш... Ти не можеш вільно пересуватись, отож знімаєш те, що можеш». Так і я, потрапляючи на війну, знімав все, що міг. Сьогодні і про Африку, і про місію українських миротворців на цьому континенті я можу підготувати ще один фотобом, адже «в столі» залишилося ще багато світлин.

Та все-таки справжня війна — кривава і жорстока — була саме в Югославії. І збіглася вона якраз з моїм відрядженням у цю країну. Можливо, тому найбільш емоційні знімки — саме з Балкан. Це — мої перші фото з війни. Тож не дивно, що тоді я на все дивився широко відкритими очима. Вже потім, як кажуть, «око замилюється», з'являються штампи, хоча я прагнув їх уникати. В Югославії були справжні бойові дії, справжні людські страждання... Їх не треба було шукати. Крім того, ну що знімати на війні?.. Я, наприклад, цікавився ро-

Згодом хлопці з УКРбату розповіли, що я, захопившись фотографуванням, зайшов на «Снайпер-авеню» — вулицю, яку постійно обстрілювали.

ботою своїх колег — іноземних воєнних фотокорів, проте і в них рідко бачив знімки справжньої війни. Наприклад, військовий фотокор Джеймс Нахтвей видав книгу «Інферно» (в перекладі з латинської — пекло), де опублікував кадри з багатьох воєнних конфліктів. Але й там, якщо відверто, дуже мал-

ло бойових дій. Найвідомішим у світі військовим фотокором вважається Роберт Капа. Його знімок «Смерть республіканця» знає весь світ. На ньому зображений чоловік, який падає, коли в нього влучає куля. Капа встиг «зупинити цю мить» під час громадянської війни в Іспанії в 30-х роках. Зняв з окопу, «всліпу», просто піднявши над головою фотоапарат... Коли людина реально вбиває іншу, коли хтось гине — таких фотографій насправді дуже мало. Всі мої колеги знімають те, що відбувається навколо війни: людей, їхні емоції і страждання, зруйновані будинки, зброю... Що особисто мене вразило в Югославії — так це місцеві діти, які під час обстрілів приходили до нашого табору і українські солдати їх підгодо-

ували. Бо на війні є не тільки смерть. Там є ще й голод, страждання, біль...

— **Олександр, на полі бою куля не обирає своїх жертв. Щороку в світі на різних війнах гине кілька десятків репортерів. Чи траплялося Вам під час небезпечних відряджень бути в такій ситуації, коли виникала реальна загроза для життя?**

— На все життя мені запам'яталася моя перша поїздка до Сараєво. Це було в 1994 році. Тоді мене і ще кількох журналістів наші військові вивезли на один з блок-постів. Пам'ятаю безлюдні вулиці з обстріляними порожніми напівзруйнованими будинками... Лише хтось зрідка перебіжить, ховаючись під стінами від куль. Січе дрібний балканський осінній дощ. Навколо все дихає смертю і болем. Мене так захопило це дихання війни. Я ходив і знімав, і навіть не чув, як супроводжуючий нас офіцер час від часу попереджав мене про небезпеку, бо на нас почали «полювати» снайпери. Лунали постріли, а я їх навіть не чув, бо не бачив нічого навколо себе. Я дивився на світ крізь об'єктив і знімав, знімав... Вже згодом хлопці з УКРбату розповіли, що захопившись, я зайшов на так звану «Снайпер-авеню», вулицю, яка постійно обстрілювалася. Але бути там, де небезпечно, — моя робота. Ще під час навчання на факультеті журналістики я робив курсове завдання по історичній фотокнизі про Велику Жовтневу соціалістичну революцію. Саме тоді я проникся ідеєю, що фотографія — це історія, що кожна секунда, кожна мить, за великим рахунком, неповторна і відтворити її нереально. Вона може залишитись лише на фото. Я — репортер і знімаю реальне життя. Знімаю те, що не потребує режисури.

Бесіду вів Влад ВОЛОШИН

S
F
O
R

C
O
O
P

КРИВЕ ДЗЕРКАЛО

Примітивізм, схоластика і, що найстрашніше, невідповідність історичним реаліям — ось неповний перелік тих «чеснот», якими нашпиговані «опуси» зі шкільних підручників

Час невблаганно віддаляє нас від тих подій, які залишили незгладимий слід в душах наших співвітчизників. У нинішнього покоління українців цілком може постати запитання: якою була мета перебування на чужій землі радянських військовослужбовців.

У підручнику для 11-го класу середніх загальноосвітніх шкіл «Всесвітня історія: новітні часи» ці події інтерпретуються так: «У внутрішні справи Афганістану грубо втрутився СРСР. У грудні 1979 року радянські війська *вторглися* в Афганістан для підтримки режиму. Спочатку вони розташувалися гарнізонами у великих містах країни, а згодом *повели* бойові дії по всій території. Присутність чужоземних військ викликала *стихийний опір народу*. Пік війни припав на 1984-1985 роки. Нове радянське керівництво на чолі з М. Горбачовим визнало помилковим рішенням попередників, і з кінця 1986 року пішло на поетапне виведення військ. 15 лютого 1989 року *останній радянський вояк* залишив афганську землю» (зверніть увагу на слова, які я навмисно виділив курсивом).

Наскільки коректним був автор підручника, використовуючи слова «грубо» і «вторглися»? Адже чи було «вторгнення»? Наведемо лише декілька фактів. Радянські війська були введені в Афганістан на прохання законної на той час влади цієї держави. У заяві керівництва Демократичної Республіки Афганістан від 14 лютого 1980 року з приводу цього говориться, що, попросивши Радянський Со-

юз про допомогу, вони діяли відповідно до статті 51 Статуту ООН, яка гарантує всім державам, які стали об'єктом агресії, право на колективну самооборону. Адже 5 грудня 1978 року був укладений Договір про дружбу, добросусідство та співробітництво між СРСР і ДРА, в який була включена стаття 4 про те, що дві держави будуть застосовувати відповідні заходи з метою забезпечення безпеки, незалежності та територіальної цілісності.

Збройне втручання у справи Афганістану з території Пакистану та Ірану розпочалося ще в перші місяці приходу до влади уряду народно-демократичної партії Афганістану. У березні 1979 року «стражі ісламської революції» з Ірану спровокували заколот в афганському місті Герат. Саме тоді афганський уряд і звернувся до Радянського Союзу з проханням про надання військової допомоги. Слід додати, що керівництво ДРА неодноразово зверталося до СРСР по допомогу.

Зокрема, у доповіді «Десять років Квітневої революції: підсумки, уроки і завдання», проголошений на урочистому зібранні 25 квітня 1988 року, Президент Республіки Афганістан заявив, що коли над незалежністю та територіальною ці-

лісністю його Вітчизни нависла смертельна загроза, уряд звернувся до Радянського Союзу з проханням надати інтернаціональну допомогу, але тільки після тринадцятого звернення СРСР відправив обмежений контингент радянських військ до Афганістану. Щоправда, у книзі М. Горбачова «Перестройка и новое мышление» говориться про одинадцять звернень.

А ось дослідження незаангажованих іноземних істориків. Німецькі автори довідника «Всесвітня історія: dts-Atlas» у розділі «Сучасна історія від 1945/СРСР (1966-1991)» зазначають: «Грудень 1979. *Введення* (зверніть увагу — не інтervenція) радянських військ до Афганістану. 15.5.1988. Початок виведення радянських військ з Афганістану (завершено в лютому 1989)».

Виходячи з наведених фактів та дотримуючись принципів правдивості й об'єктивності, на думку автора, радянські війська не «грубо вторглися», а були введені на прохання існуючої влади. Тепер щодо фрази у підручнику «згодом повели бойові дії...».

Складається враження, що радянські війська розпочали бойові дії за власним рішенням. А чи так це було? У своїх спогадах колишній командувач військ в Афганіста-

Чи було насильницьким втручання СРСР в Афганістан? Адже введення «обмеженого контингенту» здійснено лише після численних звернень керівництва цієї країни.

ні генерал-полковник Б. Громов зазначає, що їх змусили перейти до бойових дій. Спочатку тактика була стояти гарнізонами, але коли почалися гострі випадки з боку сил опозиції, радянські війська були змушені відповісти.

Генерал-майор А. Нездоля, який в перші місяці цієї війни був начальником штабу команди спецназу Держбезпеки України, згадує, що банди в Афганістані сформувалися не в день введення туди радянських військ. Вони існували ще з часів окупації країни англійцями, і всередині країни їх називали не бандами, а визвольним рухом. На жаль, уроки англійців нічому не навчили ні США, ні СРСР, і обидві країни загрузли у війні. У 1979 році США активізували контакти з афганською контрреволюційною еміграцією, розташованою в Пакистані та на територіях азійських і європейських країн. У Вашингтоні відбулися переговори з представниками афганських контрреволюційних партій, яким було обіцяно всебічне збільшення допомоги. США збільшили поставки зброї, боєприпасів і спорядження в табори та бази, розташовані в Пакистані. Тому війська не «згодом повели бойові дії...», а «змушені були повести бойові дії...».

Далі у підручнику автори не гребують такими висновками: «Присутність чужоземних військ викликала стихійний опір народу». Але ж опір був не стихійний, а спланований, і не всього народу, а лише тієї його частини, яка була в опозиції до існуючої влади. Боротьбу проти кабульського уряду вели 70 опозиційних партій, організацій, угруповань, які хотіли знищити демократичний устрій в ДРА. Афганська опозиція знаходилась у повній матеріальній залежності від країн НАТО і мусульманських ортодоксальних режимів. Перша спроба її об'єднання була здійснена в кінці 1979 року, ще до введення радянських військ. Вважаю, що не «присутність чужоземних військ викликала стихійний опір народу», а «присутність радянських військ викликала опір опозиційних сил».

Звернемо увагу ще на одну цитату з підручника: «...останній радянський вояк залишив афганську землю». Цей вислів більше нагадує художньо-публіцистичний, а не іс-

торичний факт. Термін «вояк» у нормативно-правових актах відсутній, а використовується (і використовувався) термін «військово-службовець».

Ближчий до істини І. Лесків, автор книги «Солодкий газ Афганістану», виданої у видавництві «Фенікс» в 2008 році, який пише: «...залишили афганську землю 15 лютого 1989 року *останнім радянським військом* (розвідувальний батальйон підполковника А. Блажко — уродженця Хмельниччини). За 50 метрів від юридичного кордону СРСР Б. Громов вийшов із БТРа і пішки *останнім радянським військовим* 40-ї армії залишив Афганістан». Але не виключаю, що й після командувача «обмеженого контингенту» цю землю залишали інші військовослужбовці.

Я переконаний, що жоден з учасників бойових дій в Афганістані не вважає себе інтервентом. Але автор підручника використовує термін «інтервенція». У словнику іншомовних слів зазначено, що *інтервенція* — це брутальна форма *насильницького втручання* однієї держави (чи кількох) у внутрішні справи іншої.

Чи було *насильницьким* втручання СРСР у справу Афганістану, оскільки СРСР здійснив введення своїх військ після чисельних прохань влади Афганістану? Вважаю, що із розділу «Документи» цього підручника слід також вилучити текст «Війна в Афганістані (зі спогадів генерал-полковника В. Меріського)», бо суб'єктивні погляди не можна вважати документом, а епізодичні зустрічі «афганців» зі школярами не спроможні дати широку інформацію про ті події. Важливо зберегти пам'ять про ту війну, вклонитися тим людям, які з неї не повернулися, виконуючи свій обов'язок перед Батьківщиною.

Україна зазнала жахливих втрат в «афганській війні». Автор книги «Трагедія и доблесть Афгана» А. Ляховский наводить дані про

втрати по національностям: «...українці — 2378 чол. (*більше ніж 17% від загальних втрат*). Крім 13 833 осіб (зі складу обмеженого контингенту радянських військ), загинуло: 585 співробітників КДБ СРСР, 28 працівників МВС СРСР, 180 військових радників, спеціалістів і перекладачів».

А за словами голови Української спілки ветеранів Афганістану Сергія Червонописького учасниками «афганської війни» були понад 160 тисяч вихідців з України, з яких 3432 не повернулися до рідних домівок, 72 зникли безвісти або потрапили в полон, 2729 матерів втратили своїх синів, 505 молодих жінок стали вдовами, а сиротами — 711 дітей. Понад вісім тисяч військовослужбовців отримали на війні тяжкі поранення, а 3560 стали інвалідами.

Трагічну данину сплатили наші співвітчизники в цій війні. Безсмертний подвиг і героїзм тисяч синів України, виявлений при виконанні свого військового обов'язку, назавжди увійде в нашу історію жахливою трагедією. Трагедією для сімей тих, хто не повернувся, трагедією для тих, хто повернувся скаліченим, і навіть для тих, хто пройшов війну неушкодженим. Це також трагедія, оскільки повернулися вони вже «іншими» людьми. Побачене і пережите на афганській землі не пройшло безслідно ні для кого.

Немало поневірянь довелося їм витримати і в повоєнні часи, бо вони не знаходили порозуміння, а часто не зустрічали адекватного ставлення з боку суспільства. Воїнам-афганцям, обпаленим пеклом того лихоліття, довелося в часи за нападу та розпаду Радянського Союзу здолати та вистояти перед черствістю з боку держави й суспільства, знайти себе у новому житті, і не просто вижити, а відстояти велике звання Солдата, Патріота, Людини.

ПАНДЖШЕРСЬКА УЩЕЛИНА: А ГОРИ ТУТ ТИХІ...

Ми не бачилися понад двадцять років, зі спекотного літа 1988-го, коли закінчився перший етап виводу радянських військ з Афганістану. І весь цей час я марив тим, що повернуся сюди, де провів, як не дивно, кращі свої роки.

Спочатку я написав рапорт про бажання повернутися до Афганістану, як тільки відгуляв законну відпустку після повернення з тієї м'ясорубки. Просто не міг вписатися у мирне життя — з непереборною силою потягнуло назад, до військового життя-буття, на війну. Не пустили — до остаточного виводу радянських військ залишалося близько двох місяців.

Згодом я повторив свою спробу, коли дізнався, що Ахмад Шах Масуд, який воював з нами усі десять років, майже безнадійно, на самоті, на межі можливого, бореться з Талібаном, маючи військових радників та поставки зброї від своїх колишніх супротивників по «тій війні». Ходив по різних інстанціях, пояснював, умовляв... Доки ходив — загинув Пестунчик долі (саме так перекладається слово «масуд» з дарі). А потім розпочалася чергова афганська експедиція...

Снився мені той Афган і коли був капітаном, і коли вже закінчив ака-

демію та став полковником. Ні, не було вже у світлих снах і мареннях боїв, пожеж та «Чорних тюльпанів», бо ті давно «переселилися» у нічні кошмари. Зовсім по-іншому я поводився в афганській царині Морфея. Відтепер головне завдання «там» набуло іншого виміру — зберегти якнайбільше молодих життів. Якомога більше...

Нарешті я повертаюсь... Летимо невеличкою групою — знімати цикл передач з нагоди 30-ї річниці радянського вторгнення. І ще. Хочу, попри все, зазирнути... у минуле.

— Я повертаюсь додому, — зауважив мій друг — етнічний афганець і громадянин України водночас, успішний доктор юридичних наук. — А ти, Алі, у свою буремну молодість...

Викрив мої потаємні думки про-никливий афганець.

Отже, салам алейкум, Афганістане! Ми не так давно бачилися, зустрічай!

Почалася довгоочікувана глісада — літак пішов на зниження. Хмари не дозволили помилуватися величчю Індійського океану та пустелями Белуджистану. Отож коли з білого марева виринули засніжені верхівки Гіндукушу, стало якось моторошно — наш аероплан летів нижче скель...

Стародавній Кабул з'явився в сирій імлі, яка дивно нагадувала пекінський смог. Низенькі будиночки, коробочки автівок на запруджених вуличках — все нижче і нижче... Серце скажено калатає, очі шукають знайомі місця, аби «прив'язатися» до чогось... І ось підсвідоме, що мовчало довгі роки, з'явилося — праворуч горділиво пропливає знаменитий Стовп Македонського. Невдовзі в полі зору з'являється старенький аеропорт, стоянки авіаційної техніки. Неподалік — до болю знайомий так званий Старий радянський мікрорайон, а з іншого боку, під горою — Хайрахана, місцева околиця, колись — місце дислокації потужного гарнізону радянських військ...

— Салам, Кабуле! — видихнув я одними губами. — Ось ми й зустрілися. Вибачай, що потурбував твій спокій... — Згадалися слова напівзабутої пісні «наших» часів.

Ніхто не відповів... Натомість дивне кабульське повітря вже торкнулося моїх легенів. Воно залишилося таким же, поєднавши в собі хвилюючий присмак гір, нудотні викиди двигунів внутрішнього згорання та всюдисущу тутешню кураву.

Ось на очі потрапили чужинські обриси велетенських «Геркулесів», хижі силуети штурмовиків з білими зірками на крилах, що мирно сусідили з бувалими у бувальцях трударями війни — «Горбатими» (військово-транспортний літак Іл-76) та «Мішками» (гелікоптер Мі-8).

В аеропорту броунівським рухом снує гурт збройового люду — поліція, військові, приватна охорона. Окремо кінологи з собаками — безпрецедентні заходи безпеки кидаються в очі вже з перших кроків афганською землею. За повітряною брамою столиці — блок-пости, чек-пойнти, військові джипи, бетонні блоки зигзагом — «антишахідських» заходів тут дотримуються неухильно, максимально унеможливаючи диверсії.

Містом обережно маневрують численні «Хамери», найжачені кулетметними цівками. Безліч дорогих автівок, майже як у Києві. І це вражає — раніше в Кабулі цього не було. Тоді звичайним декором вулиць були радянські броньовані об'єкти, і афганський автопарк відрізнявся від совкового антуражу будь-якого великого міста ну хіба що розцяцькованими вантажівками-барбухайками, роздובаними іномарками-таксі та старенькими автобусами.

Колоритний людина на вулицях зустрічає нас по-різному. Відчуваю на собі цілу палітру невербальних проявів — від жорстких вовчих (наче у приціл роздивляються, аж мурашки бігають по тілу) і здивовано-обурених поглядів до схвальних жестів, мовляв, афорин (молодець), вояк, і не страшно тобі без зброї серед нас тертися...

Напівзабуті слова і висловлювання на пушту, дарі і фарсі, ніби дочекавшись нарешті свого часу, потроху виринають з глибин свідомості. Мимоволі збільшується словарний запас, що викликає у колег неприховане здивування вкупі із заздрістю. Афганці, почувши від дивакуватого дегерволя (полков-

ника) знайомі з дитинства фрази, радіють, мов діти.

Але це ще не все. Козир прихований у рукаві. Серед вкрай залюдненого кварталу, у забитій афганським людом фотомайстерні, вирішують пошкотати нерви собі та іншим.

— А я — шураві! — виголошую глосно, дочекавшись, коли кілька дикуватих на вигляд кремезних пуштунів з племені джадран, років під п'ятдесят, проштовхуються ближче.

Німа сцена — народ заляк, очманіло зиркаючи на мене з усіх боків, ніби на марсіанина, що завітав на планету Земля, обравши для цього занедбану конторку в неспокійному Кабулі.

«Все, гаплик! — промайнула думка. — Дожартувався, шановний Алі, точніше Шер-Алі (шер-лев — на дарі, саме так називали мене моджахеди)...»

Втім пересічний кабульський людина вважав інакше. Враз, енергійно жестикулюючи, затріскотіли щось по-своєму. Здивували пуштуні... Один із здорованів, нависнувши наді мною, уважно розглядав мене, а потім подав жорстку сильну долоню.

— У Панджшері був, шураві? — запитав, обдавши мене свіжовипаленим чарсом (анашею).

— Ніс (ні)! — відповідаю. — У Панджшері не бував, а ось у Дже-

лалабаді воював... — і багатозначно тягну паузу...

— О!.. — полізли обкурені пуштунські очі на лоба. — І на пакистанському кордоні бував?..

— Так, — не став я кривити душею — ці кочівники відчують брехню за милою.

— Афорин, асокер! — замислено промовив афганець, з силою потискуючи руку колишньому супротивнику...

Студія «Афган-фільму» залишилася на тому ж місці, що й була. Один із її співробітників, весь забілений сивиною, зустрів нас з радістю, згадавши напівзабуту шуравійську мову. Зі сльозами на очах він розповів, що відбувалося за талібів. Заборонивши будь-які масові видовища, окрім публічних страт, ті знищували будь-які зображення людей і тварин, котрі, нібито, не відповідали нормам Шаріату.

— Вони, ті звірі, спалили 40 тонн безцінних пам'яток кіномистецтва! — тремтячим голосом розповідав старий. — Палили і вдень, і вночі, ніби відчували, що час їхній недовгий...

Ризикуючи життям, митці пішли на хитрість — під виглядом ремонту, посеред порожнього сховища вимурували... глинобитну стіну. За

**Рвучкі спогади викликають скелети
нашої бойової техніки. Тут, в Афгані,
її багато, занадто багато...**

Колишні моджахеди підходять, вітаються, тиснуть руку, деякі навіть обіймають. Унікаємо образ і претензій, згадуючи лише добро.

нею їм вдалося сховати кінораритети, які таліби не встигли знищити. Про нелегальну і смертельно небезпечну обладку не знав ніхто, навіть їхні близькі родичі...

— Приїздіть, хлопці, у гості! — на прощання запросив героїчний дід. — Живемо ми не багато, проте чай, плов та нан (хліб) завжди знайдеться...

Наступною була поїздка в Хайрахану, передмістя столиці. Колись тут стояв потужний радянський гарнізон, з найсучаснішою на ті часи інфраструктурою. Нині на місці Теплого Стану (саме так назвав цей район хтось із радянських воєначальників ще на початку 80-х) тягнулася низка будинків та будиночків, рясно обліпивши навіть круті схили ближніх пагорбів. За моєї пам'яті на отих «ластівчиних гніздах» чатували грізні сторожові застави, захищаючи кабульські околиці від обстрілів...

— Ми вам вдячні, шураві, що ви обжили ці дикі схили, — мовив, хитро примружившись, літній продавець-дуканчик. — Провели воду, опалення, каналізацію. Щойно ви пішли, як народ розібрав усе й розпочався «нахаббуд», — торгаш весело розповідав недавню історію столиці. — А чого це вас так цікавить саме Хайрахана? — в його очах, які

враз стали холодними і колочими, промайнула недовіра. — Чи не збираєтеся повернутися?

— Аллах з тобою, шановний! — відсахнувся я. — Ні, краще вже ви до нас...

У Панджшер виїжджаємо рано вранці, аби пробитися через карколомні затори. Проскочили площу Масуда і прямуємо до майже рідної Хайрахани. У дорозі нас наздоганяє радіозвістка.

— Теракт на площі Масуда. Багато загиблих, — спокійно повідомив наш водій, додаючи газу та намагаючись якнайшвидше віддалитися від місця трагедії. — Таліби, шакалі, бешкетують...

Далі рухаємося до болю знайомих місцями. Чарікар, Джабаль-Уссарадж, Баграм, Гульбахор... Від переліку цих населених пунктів у будь-кого з тих, хто тут воював, мурахи по тілу від спогадів. Ще б пак!

Пролітаємо колишню Аміновку — так називали тоді кілька кишлаків, приписуючи їм належність до родового майна колишнього правителя Афганістану Хафізулли Аміна. На тому місці, де стояла «точка» (так називалися блок-пости) нашої піхоти, працює заправка. Жодних слідів війни, якщо не

надто придивлятися. Новенькі глиняні дували, дукани в контейнерах, сучасні біг-борди з рекламою мобільного зв'язку на узбіччях, все начебто по-мирному. Проте ще кілька кілометрів — і старі дували, побиті снарядами і бомбами, вириваються з небуття. Ось він — той Афган. Понівечені війною дерева тягнуть до зимового сонця гілки-руки... Колись Чарікарську «зеленку», зону тропічних чагарників, радянські війська «прочісували» ледь не щотижня. Втім — дарма...

Нарешті дісталися кишлаку Гульбахор (весняна квітка — на дарі), зупинились на місцевому шиномонтажі. Побачивши європейські обличчя, навколо нас миттєво збирається натовп.

Знайомство відбулося швидко — з перших слів: «Салам алейкум!» Акцент видає знання місцевих діалектів, а тільняшка викликає у місцевих кошлатих макітрах певний асоціативний ряд — мене миттєво «вчислили»...

Натовп збільшується — всім не терпиться побачити відважного шураві. Бачата і навіть маленькі ханумки-дівчатка протискуються серед дорослих, смикають мене за бушлат, допитливо зазираючи в очі: хто ти, чужинцю?

А я не відчуваю страху — хотіли б убити, вже убили б.

Як завжди, серед юрби одразу ж з'являються колишні моджахеди. Підходять, вітаються, тиснуть руку, деякі навіть обіймають. Зустріч бойових товаришів та й годі! І не скажеш, що Панджшерська ущелина була колись місцем найзапекліших боїв. Дивина... Братаємося, багнети в землю! Згадуємо старі часи... Колишні вороги унікають образ і претензій, згадуючи лише добро. І воно знаходиться, вириваючись з глибин пам'яті. Когось, хто був тоді ще підлітком, шураві відпустили додому, до матері, вилучивши лише автомата. Комусь пощастило менше — вибухом відірвало ногу, втім першу допомогу надали саме радянські військові медики...

Ввічливо відхиляємо люб'язні запрошення на «два Ч», тобто чай і чарс (анаша). Тепло розпрощавшись, в'їжджаємо через міст у долину Панджшера, чи річки П'яти левів, якщо перекласти з дарі... Ось вона — вотчина легендарного Пестунчика долі, Ахмад Шах Масуда, Панджшерського лева...

В'їжджаємо до Панджшеру. Похмурі скелі стискають прохід, залишаючи вузьку щілинку неба. З одного боку — прірва, на дні якої божеволіє бурхлива ріка, з іншого — нависають кам'яні валуни. Підсвідоме мимоволі повертає нас на 20 років назад — руки шукають зброю, відчуття небезпеки підступає до самого горла, м'язи напружуються... Невдовзі виринаємо з гірської тісняви, і відразу стає якось веселіше. Велетенські засніжені гори неохоче розступаються. Швидко минаємо кишлаки — і відбудовані, і зруйновані війною. Рвучкі спогади викликають скелети нашої бойової техніки. Її багато, занадто багато... І легендарні Т-34, котрі свого часу торували битим берлінським шляхом, і більш сучасні пам'ятки радянського ВПК...

Віддавши данину пам'яті відважному Масуду в його усипальниці, котимося далі, все вище й вище, у саму серцевину Панджшеру, його осине гніздо — в долину Хазари. Саме тут 30 квітня 1984 року потрапив у засідку й поліг майже весь радянський мотострілецький батальйон, яким командував капітан Корольов (неофіційно батальйон називався «королівським»).

Знайшовши потрібний міст, повертаємо на Хазару, всягну рештками радянських бронеоб'єктів. Знайти місце трагедії майже неможливо — мапи бою немає, а топографічна карта зберігається в електронному вигляді в лептопі, що в багажнику. Втім при афганцях демонструвати апаратуру не варто. Отож доводиться розпитувати місцевих. Так напоролися на зграю молодиків, у яких з-під курток випирало щось до болю знайоме...

Підозрілий суб'єкт з «йоки-токи» в руці, який назвався співробітником Управління національної безпеки Афганістану, вдивляється в незнайомі обличчя, обнадійливо обіцяючи допомогу.

— Латіф, тут журналісти якісь приїхали, четверо... Скільки за них отримаємо? — насправді несеться в ефір.

Вибираюся з авто, озираюся. Картинка шантанжно-демонстративна: ми оточені недружнім натовпом, і не треба бути провідним фізіологістом, щоб зрозуміти настрій кошлатих дехканів, які нас обступили. Неподаляк труться молодики, під

широким одягом яких знову-таки — зброя. Тихо й непомітно, як коти, вони починають обходити нас. Проте бойове минуле повертає нас до дійсності — з нами таке не проходить. Крутимосся у натовпі, доки не стаємо у «каре», спина до спини. Неприємна ситуація... Виручив Хашматулла, наш одесит.

— Шановний! — звертається він до «фахівця з безпеки», котрий нещодавно запитував за нас ціну. — Ми приїхали до вас у гості. Нас послали матері тих шураві, які загинули тут, у Хазарі, 25 років тому. Нам потрібна ваша земля на їхні могилки...

— Хуб (добре)! — чомусь миттєво реагує візаві.

Незабаром у супроводі місцевого хлопця дістаємося Долини смерті. Тихо булькотить річка, яскраве світло призахідного сонця відбивається на скелях. Час від часу згори падають камінці, і бойовий досвід підказує — там хтось є, за нами стежать звідусіль... Не відволікаючись, розпочинаємо скорботний ритуал: викладаємо на сніг державний прапор України (кожен третій загинув у тому бою — українець). На прапор лягають вінки, сталевий шолом «тих» часів, ікона Святої Покрови, стрічки з надписами. Запалюємо лампадку, наливаємо склянку горілки, зверху

кладаємо шматок чорного українського хліба... Трохи вагаюся і дістаю офіцерський жетон свого батька, нещодавно померлого, й обережно викладаю на зледенілий жовто-синій шовк...

— Вічна пам'ять вам, хлопці! — стаю «струнко», підносячи руку до берета. — Пробачте, що не врятували, не змогли, не встигли...

Минуле владно заволоділо мозком, в горлі пересохло. Холодно... Втім я не відчуваю нічого, окрім горя й розпачу. Тисне з нелюдською силою одне-єдине запитання: Навіщо?.. Навіщо було починати оту криваву веремію? За що загинув батальйон напередодні того довбаного Першотравня?..

Завмерли товариші, і навіть колишні вороги мовчать.

— Ну що, саїб дост (шановний друже), — звертаюся до моджахеда Латіфа. — Час збирати каміння? Пішли, допоможеш.

Ми беремо сталевого шолома і починаємо збирати камінці, щоб повернувшись в Україну покласти їх на могилки наших хлопців, які загинули за тисячу верст від рідної домівки, але які виконали свій інтернаціональний обов'язок гідно і до кінця...

Олекса БІЛОБРОВ

...І лише тисне з нелюдською силою одне запитання: навіщо?.. Навіщо було починати оту криваву веремію? Заради чого загинули тут наші співвітчизники?

ВІДЛУННЯ НЕСКОРЕНОГО ГІНДУКУШУ

Під час війни в Афганістані успішно пройшли випробування автомат АК-74, БМП-2 та легендарна «Чорна акула». Але яку дорогу ціну заплатив СРСР за ці експерименти?

У грудні 2009 року минуло 30 років з часу, коли перший підрозділ регулярної Радянської Армії ступив на землю Демократичної Республіки Афганістан і лише за 10 років залишив її. Кажуть, саме через ту війну розпався СРСР. Як би там не було, але й до цього часу політологи сперечаються про доцільність «братської допомоги афганському народу», яку надав «дорогой Леонід Ильич».

Не є таємницею, що починаючи з 1919 року Радянський Союз підтримував дружні добросусідські відносини з Афганістаном. За його допомоги тут будувалися заводи, фабрики, електростанції, готувалися висококваліфіковані фахівці. Афганська армія забезпечувалася радянською технікою і озброєнням. Щедрі та регулярні фінансові інвестиції підтримували економіку аграрної монархічної держави — стратегічного азійського партнера. Відтак стосунки між двома країнами розцінювалися не інакше як братерські. Проте революційні процеси в Афганістані наприкінці семидесятих привели до дестабілізації внутрішнього становища.

Найвищі керівники держави — Амін і Таракі колись разом здійснили Квітневу революцію і встановили начебто народну владу. Але жорстоке протистояння, яке спалахнуло між цими двома партійними лідерами, фактично призвело до фізичного знищення останнього. Згодом громадськість дізналася: Таракі задушили вночі. Як злодія — подушкою, що в ісламському світі вважається ганебною смертю.

Але від того жорстокі міжособні конфлікти, що роздирали країну, не припинилися. Щоб втримати і без того хиткий трон, Амін почав загравати з лідерами світової політики. Кремль встигнув першим. Спочатку в Афганістані з'явилися,

начебто для охорони сімей радників і майна СРСР, два батальйони спеціального призначення. А згодом силами саме цих підрозділів та військ спецпризначення і було здійснено фізичне усунення Хафізулли Аміна. Його намагалися отруїти. Проте ударна доза отрути не спрацювала — його врятував, не знаючи нічого про плани КДБ, радянський лікар, якому Амін довіряв беззастережно. Тоді урядовий палац атакували батальйони спецпризначення, які й довершили справу. Після нетривалого штурму ледь живого після отруєння Аміна було застрелено в одній із зал напівзруйнованого палацу. Тим часом до Кабулу на вищу владну посаду вже вилетів новий ставленик Кремля — полковник Бабрак Кармаль. Тільки прибувши до Кабулу він не знайшов нічого кращого, як попросити у Радянського Союзу тимчасової військової допомоги задля збереження звершень Квітневої революції.

Як доводили тоді особовому складу 40-ї армії політпрацівники, «спізналися б ми на чотири години, і в Афганістані стояли б ракети потенційного противника — Північноатлантичного блоку. Це ство-

рило б реальну загрозу ядерної атаки з півдня, на яку довелося б реагувати збільшенням витрат на військову присутність в Середній Азії. Згодом хтось підрахував: обнести колючим дротом кордони, облаштувати застави на зразок радянських прикордонних та налагодити там надійну охорону всього периметру гірського Афганістану вийшло б у чотири тисячі разів дешевше, ніж те протистояння, причиною якого стало воєнне вторгнення.

Спочатку участь радянських військ у бойових діях не планувалася. Як розповідають деякі державні діячі тих часів, у Кремлі сподівалися, що для збереження контролю за стратегічною територією вистачить присутності в Афганістані обмеженого контингенту, який, допомагаючи місцевому населенню відбудувати країну, виконуватиме функції... «стройбату». Втім опозиційні сили, цілком мотивовано, розцінили присутність армії «невірних» на своїй території як неприкрите вторгнення і за підтримки потенційних противників СРСР організували запеклий опір. Так Радянський Союз увійшов у відкрите військове протистояння.

Вночі 24 грудня всі підрозділи майбутнього контингенту отримали наказ: з усією матеріальною частиною висунутися на південь. Багато хто сподівався, що це тільки чергові навчання, якими регулярно мордували військових. Але Радянській Армії довелося терміново будувати бази й аеродроми, не маючи досвіду ведення бойових дій в умовах гірської пустелі, власними силами долати опір місцевого населення та моджахедів, підсилені окремими регулярними військовими частинами, які з усім радянським озброєнням перейшли під зелений прапор священної війни з «кяфірами». Відомо, що Афганістан нікому ще не вдалося підкорити. Проти радянських військ воювали навіть старі й діти, озброєні кременевими рушницями. Відомі випадки, коли місцеві мешканці, з тих, що ніколи трактора не бачили, атакували танки та БТри верхи на конях і верблюдах, озброєні лише шаблями.

Радянським підрозділам протистояли люті морози вночі і неймовірна спека вдень, відсутність води і мізерне постачання. Досі невідомо,

який з кремлівських «стратегів» вирішив, що радянського солдата, в умовах гірської пустелі, у тій жаровні, треба катувати солоною перловкою і старим, аж смердючим салом з держрезерву. Серед бійців ходили чутки, що в гірський пайок входять шоколад і згущене «молоко», а не солоні галети замість хліба і прострочена скумбрія в томаті в роздутих бляшанках. Деякі щасливчики навіть бачили справжні цигарки сьомого класу якості — «Донські», і шостого — «Мисливські», які за отруйність прозвали «смерть на болоті». Але то було ще не все.

Як запевняли політпрацівники, під Пешаваром (Пакистан), за 15 кілометрів від афганського кордону, противник розгорнув цілий інститут з розведення інфекційних хвороб. Разом з комарами, му-

Державні діячі у Кремлі сподівалися, що в Афганістані «обмежений контингент», виконуватиме функції... «стройбату».

хами, вошами та іншою пошестю вже забуті цивілізацією холера, тиф і малярія були спрямовані на радянські війська. Першою удар бактеріологічної зброї прийняла на себе 66-та мотострілецька бригада, що базувалася під Желалабадом. Та так, що в медротах і госпітальях опинилося до 70 відсотків особового складу підрозділів. Більшість тоді не знали, що ці хвороби вдарять по майбутньому — по здатності до дітонародження. Ті тридцять, що залишилися в строю, з коричневими від жовтяниці очима, завошивлені та змучені спрагою у шестидесятиградусну спеку виконували бойові завдання.

Цими та іншими обставинами і були спричинені значні втрати Радянської Армії в перші місяці перебування в Афганістані. Проте радянські частини виявили дивовижні самовідданість і оперативність і в найкоротші строки зайняли визначені позиції дислокації. Надалі бойові дії велися саме цими підрозділами. Афганська армія виявилася просто небоєздатною і використовувалася переважно для перенесення вантажів і провіанту.

А скільки тих, хто, отримавши страшні тропічні хвороби, дотепер помирають на лікарняних ліжках? Скільки з понівеченими душами і долями? Скільки зруйнованих «афганським синдромом» родин? Який інтелектуальний потенціал загублено! Адже після служби в Афганістані більшість з тих, що звільнялися, не вміли нічого, окрім стріляти і вбивати. Лише одиниці у подальшому здобули освіту. Ці втрати не піддаються обліку і також є не виправними, як і наступні: за неофіційними даними, за десять років війни загинуло два (!) мільйони афганців. Залишається лише здогадуватися, скільки поколінь вони ненавидітимуть слов'ян.

Статистика не дає повного уявлення про ті події. Але ми повинні пам'ятати: за кожною з наведених цифр — людські сльози, біль, страждання, якими були затоплені обидві країни. Серед наслідків цієї війни є й інші. Саме там, в Афганістані, на наших солдатах пройшли випробування кращі в світі автомати АК-74. Саме там виявилася недоцільність застосування кулі зі зміщеним центром в умовах джунглів і в ближньому бою. Зачепивши

У бойових діях в Афганістані та їх забезпеченні взяли участь 620 тисяч радянських військовослужбовців та 21 тисяча робітників і службовців.

гілочку, така куля відхилилася від цілі. Ось і воюй собі з кущами... А в ближньому бою калібр 5,45 просто прошивав противника, як голка, не завдаючи шкоди. Скільки хлопців загинуло в «зеленке» після цих «випробувань»! Вісімнадцятирічних!.. Скільки матерів отримали у наглухо запаяних домовинах, як поштову посылку, своїх понівечених дітей!

Саме там з'явилася краща на той час БМП-2, яку моджахеди нарекли метким «шайтан-гарба». Попередня — БМП-1 конструктивно не мала можливості підняти гармату вище 45 градусів і в горах перетворювалася на беззахисну мішень. А до появи БМП-2 колони радянських військ в умовах високогірних вузьких ущелин противник розстрілював «граючись». Підпаливши головну і замикаючу машини, він методично знищував ті, що залишилися. Тим, хто вижив, нічого не залишалося, окрім як, лежачи під палаючими машинами, відстрілюватися зі стрілецької зброї і молитися на оперативність «літунів».

А ще спробуй вцілити, коли й без того вправні маскувальники афганці і засідки свої облаштували так, щоб противник стріляв проти сонця. Втрати особового складу на шляхах транспортних сполучень обчислювалися після таких засідок десятками. Через це деякі частини відправляли колони за провіантом тільки тоді, коли закінчувалося пальне. А до того місяцями годували бійців смердючою рідкою баландою з картопляного ерзац-порошку, а то й взагалі одним повітрям. У таких підрозділах чорний та глевкий, як багнюка, хліб був за свято.

Саме там з'явилася і пройшла випробування неперевершена «Чорна акула» — вертоліт, який називають літаючим танком. Засоби наведення, встановлені на ньому, дозволяють усіма стволами стежити за переміщенням всіх позначених оператором цілей і забезпечують невідворотне і безпомилкове їх ураження.

Саме там, в умовах важкодоступних гірських районів, була випро-

бувана об'ємна бомба, після скидання якої утворюється гігантський конус вибухонебезпечного газу, що поступово проникає в найменші шпарини. Одного пострілу трасуючої кулею в район скидання вистачає, аби знищити живу силу противника. Як це важливо — знають ті, хто поряд зі стікаючими кров'ю товаришами лежав під прицілом снайпера і гадав: «Хто наступний?» А маскуватися моджахеди вміли так, що гірський орел не помітить навіть спалаху після пострілу. Уявити те пекло, коли все навколо горить разом з тобою, моторошно. Солдати тієї війни і досі прокидаються серед ночі у холодному поту від видінь минулого...

Саме там радянське танкобудування отримало такий поштовх, що до цього часу наші танки визнаються кращими на всіх міжнародних аукціонах військової техніки.

Цей перелік можна продовжувати до безкінечності. Але питання в тому, чи варто пишатися тими досягненнями... Чи потрібні вони людству?..

Афганська трагедія — вже в минулому, і хочеться вірити, що нашій молоді ніколи не доведеться воювати в чужих землях заради того, щоб, жертвуючи життям, «відпрацювати» помилки недалеких політиків.

Igor MOICEENKO

За офіційними даними, введення обмеженого контингенту Радянської Армії в Афганістан розпочалося 25 грудня 1979 року, а його виведення було завершено 15 лютого 1989 р. За цей час у бойових діях та їх забезпеченні взяли участь 620 тисяч радянських військовослужбовців та 21 тисяча робітників і службовців. Загальні безповоротні людські втрати склали 14 453 людини, у тому числі: убито в бою — 95 11; померло від ран — 2386; померло від хвороб — 817; загинуло в аваріях, катастрофах, внаслідок нещасних випадків, покінчило життя самогубством — 1739.

По категоріях: генералів — 4; офіцерів — 2129; прапорщиків — 632; сержантів і солдатів — 11 549; робітників і службовців — 139.

Пропали безвісті і потрапили в полон 417 чоловік (119 з них були звільнені, 97 повернулися додому, 22 мешкають в інших країнах). Загальні санітарні втрати в Афганістані склали 469 685 чоловік, у тому числі: поранених, контужених, травмованих — 53 753; хворих — 415 932, з них: повернено у стрій — 455 071; звільнено за станом здоров'я — 11 654; померло (віднесені до безповоротних втрат) — 2960.

Хворих по категоріях: офіцерів і прапорщиків — 10 287; сержантів і солдатів — 447 493; робітників і службовців — 1905.

Із 11 654 звільнених за станом здоров'я 10 751 стали інвалідами: 1-ї групи — 672; 2-ї групи — 4216; 3-ї групи — 5863.

Втрати техніки і озброєння: літаків — 118; гелікоптерів — 333; танків — 147; бойових машин піхоти, десанту, бронетранспортерів — 1314; гармат і мінометів — 433; радіостанцій і командно-штабних машин — 1138; інженерних машин — 510; бортових автомобілів і бензовозів — 11 369.

Шість маловідомих фактів

Факт перший. Черчілль ще в ході Тегеранської конференції пропонував організувати наступну зустріч у Великобританії, як на рівновіддаленій від СРСР і США землі. Проте «дядечко Джо» (так називали Сталіна в Європі та Америці) запропонував свій варіант — у Радянському Союзі. Є й інша версія, за якою це була пропозиція Рузвельта, а Сталін начебто лише «підтримав» її. Але не виключено, що це був їхній «спільний проект». На користь своєї пропозиції Сталін відзначив, що делегації, побувавши в Радянському Союзі, на власні очі побачать, які збитки нанесла Німеччина радянському народові.

Факт другий. Кримська земля була вибрана не випадково. До Сталіна дійшла інформація про підтримку бізнесовими колами США та Великобританії ідеї Радянського антифашистського єврейського комітету про створення в Криму Єврейської автономної області.

Вже в ході Ялтинської конференції єврейське питання було, начебто випадково, піднято на одному з бенкетів, коли Рузвельт став згадувати, як на самому початку свого президентства проводив підготовку до офіційного визнання Радянського Союзу і яку роль у цьому відіграли євреї США і Радянської Росії... «Євреї за вдачею торговці, — відповів тоді йому Сталін, — і не бажають займатися землеробством... А тут (тобто в Криму) орати треба, а не торгувати». Отже, по ідеї створення в Криму Єврейської автономної області було завдано випереджуючого удару. Хоча з історії відомо, що ще в 20–30-х роках минулого століття в СРСР існували єврейські національні сільськогосподарські райони (Калініндорф, Сталіндорф, Най-Златополь, Фрайдорф та ін., в основному в Україні та Білорусії), де більшість населення складали євреї, які плідно працювали на всіх ділянках сільськогосподарського виробництва. Все це Сталін добре знав. І все ж він кинув свою антисемітську репліку в присутності Черчіля і Рузвельта, щоб нагадати, хто в якій країні живе і хто ким керує. Сьогодні ця тема замовчується, але тоді, у 1945-му, вона була дуже популярною серед політиків.

Факт третій. На 25 квітня 1945-го планувалося скликати в Сан-Франциско конференцію

ТАЄМНИЦІ ЯЛТИНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

65 років тому відбулася доленосна зустріч лідерів країн антигітлерівської коаліції — Сталіна, Рузвельта і Черчіля, присвячена встановленню післявоєнного світового порядку

«Велика трійка» зібралася в Лівадійському палаці, коли в результаті наступу Червоної Армії і висадки союзних військ в Нормандії війна в Європі вступила у свою завершальну стадію. На Ялтинській конференції був визначений післявоєнний устрій світу майже на півстоліття, аж до краху соціалістичної системи. Прийняті рішення були такими радикальними, що преса охрестила «Велику трійку» «розкрійниками Європи». У переддень 65-ї річниці Великої Перемоги ми вирішили висвітлити на шпальтах нашого часопису деякі епізоди тієї епохальної події, про які говорять так: «залишилися за кадром».

Об'єднаних націй для підготовки статуту і повного найменування організації замість Ліги націй. Пропозиція СРСР про членство радянських республік в майбутній ООН була прийнята, проте їх кількість обмежувалася двома — Українською і Білоруською РСР (Молотов пропонував три: Україну, Білорусію і Литву, мотивуючи це тим, що Британська Співдружність представлена у повному складі). Аби переконати союзників, Сталін вирішив показати роль і місце як всього Союзу РСР, так і двох найбільш постраждалих республік на наочному прикладі. Одна справа вести переговори в Швейцарії, Ірані чи Марокко, інша — на території тієї країни, яка всього півроку як була звільнена.

Факт четвертий. Сталін знав, що один із предків Черчіля з роду Мальборо загинув під час Кримської війни під Севастополем, і дав команду знайти його могилу. Під час зустрічі в Москві він нагадав про це британському прем'єрові і відзначив, що його присутність у Криму прискорить пошуки могили прославленого родича. При цьому Сталін «забув» сказати, що вона вже знайдена і «знаходиться у віданні чекістів». Таким чином, він «убив двох зайців»: і самолюбивість Черчіля потішив, і до Севастополя його «відправив», аби британський

прем'єр побачив і запам'ятав, що наробила війна на радянській землі.

Факт п'ятий. Керівники спецслужб президента США і прем'єра Великобританії побоювалися замахів на «Велику трійку», тим більше, що півострів був звільнений зовсім недавно і не було гарантії, що там не залишилося німецько-румунської агентури. На це була категорична відповідь: мовляв, якщо навіть в Тегерані радянські чекісти зробили неможливе, то у себе на батьківщині у них тим більше все буде під контролем. До речі, депортація кримських татар також була частиною операції з підготовки до конференції і проходила під приводом боротьби з «ворожими елементами». Адже практично весь склад обслуговування курортів Криму був із кримських татар.

Факт шостий. Безпосередній учасник цієї події — радянський водій із гаража особливого призначення Федір Ходаков. Історія свідчить, що перед виїздом кортежу з Лівадійського палацу охоронці пересадили Рузвельта з коляски на передне крісло відкритого «Віліса». Мабуть, через необережність вони не щільно закрили спеціально сконструйовані для парализованого президента опорні перила, які під час руху по серпантину несподівано відкрилися. Рузвельт став вивалюватися... Американці заціпеніли,

а Ходаков, миттєво відреагувавши, буквально на льоту підхопив його і втягнув назад до машини. Але чому водій американського президента виявився росіянином? Справа в тому, що відповідно до досягнутої угоди про забезпечення безпеки і обслуговування іноземних делегацій, всі пов'язані з цим питанням зобов'язані взяти на себе Радянський Союз. Враховуючи досвід Тегерана-43, коли німецькій розвідці ледь не вдався замах на лідерів «Великої трійки», СРСР і надав своїх водіїв для персонального обслуговування високих гостей. Ось так за автомобілем Рузвельта був закріплений водій-розвідник 1-ї категорії, лейтенант держбезпеки СРСР.

Чому Ялта? Офіційна версія

Дійсно, в Ірані було прийнято рішення: наступну зустріч провести на території СРСР. Але Черчіль мав свою точку зору щодо європейського театру воєнних дій. Пропонувалися Мальта, Афіни, Каїр, Рим і ще ряд міст. Проте глави «Великої трійки» розуміли, що радянський лідер не може залишати країну, оскільки в цей час намічалася масштабна операція на Східному фронті. У зв'язку з цим вирішено було влаштувати конференцію на території Радянського Союзу. Але де? Розглядалися такі міста, як Москва, Ленінград, Баку і навіть Владивосток. Один із радників американського президента запропонував Крим. Він знав, що тут м'яка зима і майже не буває морозів, що стало аргументом на користь Ялти. Всі члени «Великої трійки» погодилися, і почалася підготовка до проведення зустрічі. Одним із найважливіших було питання конспірації. За пропозицією англійського прем'єра конференція отримала кодову назву «Аргонавт» (а в радянських колах — «Острів»), щоб ввести в оману «Абвер» з приводу Мальти).

Фронт безпеки

Незважаючи на те, що з 16 вересня 1944 року воєнні дії на Чорному морі завершилися, на початку лютого 1945-го флот знову привели в бойову готовність. Йому належало забезпечити зустріч в Ялті і бути готовим до відбиття нальотів авіації противника. Поки йшла зустріч, в повній бойовій готовності знаходилася вся винищувальна авіація — як флоту, так і армії. Була підвище-

Для забезпечення охорони учасників конференції були задіяні 160 винищувачів авіації флоту і вся протиповітряна оборона.

на готовність зенітної артилерії, а в морі патрулював великий загін кораблів. Про масштаби операції свідчить те, що бойові кораблі й підводні човни були розосереджені на лінії Бургас — Саки з інтервалом 30 миль. Точний час перельоту президентських літаків з болгарського Бургаса до Сак тримався в глибокій таємниці, тим більше що в Бургасі всіма питаннями безпеки займалися радянські спецслужби. До цієї операції були залучені тисячі радянських, американських і британських співробітників служб охорони та безпеки.

Особлива увага приділялася аеродромному забезпеченню. Вибір зупинили на Сакському, який, на відміну від інших, мав дві бетонні злітно-посадочні смуги і міг забезпечити прийом літаків всіх типів. Були підготовлені і запасні аеродроми в Криму, на Кавказі, в Одесі. Крим все ще перебував в радіусі дії німецької авіації, що базувалася в Північній Італії та Австрії, тому напад з повітря не виключався. З цією метою були задіяні 160 винищувачів авіації флоту і вся протиповітряна оборона. Будь-який літак, який з'явився б над зенітним сектором, мав бути негайно збитий.

Для забезпечення охорони учасників конференції весь район їх перебування і пересування був розбитий на п'ять оперативних секторів, а для регулювання руху на дорогах по всьому маршруту задіяний спеціальний батальйон. Саме тоді вперше були застосовані такі заходи, як повне припинення руху по всьому шляху слідування і «підселення» в житлові будинки та квартири уздовж траси працівників органів держбезпеки. Мешканцям «рекомендувалося» не відкривати вікон, що виходять на дорогу, та утримуватися від різких дій...

Велике переселення

1 лютого 1945 року до Сімферополя прибула радянська делегація. Сталін відразу відправився на Південний берег Криму, а Молотов залишився зустрічати американську і англійську делегації. В ніч на 3 лютого президент США і прем'єр-міністр Великобританії вилетіли з Мальти різними літаками до Криму. Першим прибув Черчіль, через годину — Рузвельт. Пізніше Черчіль скаже: «Почалося велике переселення». Американські

й англійські літаки піднімалися в повітря з десятихвилинним інтервалом. Необхідно було перевезти більше 700 чоловік. Кожна офіційна особа мала свій літак. Усього цього дня в Саках зробили посадку 30 транспортних літаків і 36 винищувачів ескорту. Впродовж перельоту літаки підтримували радіозв'язок з Кримом, а радянські винищувачі зустрічали кожен з них у визначеному місці над Чорним морем і супроводжували до самого аеродрому. Потім розверталися і летіли за наступним, і так більше чотирьох годин. Ситуація ускладнювалася тим, що в умовах воєнного часу переліт здійснювався при вимкнених бортових вогнях.

Сталін знав, що один із предків Черчіля загинув під час Кримської війни, під Севастополем, і дав команду знайти його могилу.

На кримських руїнах

Небезпека диверсій в Криму була ще досить високою, через те частину делегацій розмістили на кораблях союзників, що стояли на рейді Ялти. Також Чорноморський флот забезпечував стоянку американських і англійських кораблів, що прибували до Севастополя. Севастопольці, дізнавшись про прибуття кораблів союзників, вийшли на Приморський бульвар і з цікавістю спостерігали «вечір на рейді». Американці поводитися дуже доброзичливо, розкуто, говорили про швидку перемогу над Німеччиною. Вони досить наближено уявляли зусилля Радянського Союзу по розгрому гітлерівців. Багато говорили про морські битви в Атлантиці, про великі економічні можливості США... Поки не побачили руїни вщент зруйнованого Севастополя.

Після конференції глави союзних делегацій вирішили оглянути Севастополь. Першим відвідав місто американський президент. Побачене справило на Рузвельта сильне враження. А наступного дня до Севастополя приїхав Черчіль. Британський прем'єр не міг не відвідати місця, пов'язані з історією своєї країни, не віддати шану своїм співвітчизникам і родичам. Залишаючи Радянський Союз, Черчіль зробив таку заяву: «З того

часу, як ми приземлилися в розореному війною Криму, в світі сталися великі події. Постійна дружба і співпраця трьох великих держав були проголошені точніше і авторитетніше, ніж будь-коли. Тепер нам належить вступити в серце ворожої країни і знищити огидну нацистську тиранію... Противник поставив свої перешкоди на цій дорозі, і всі народи світу разом знесли їх. В авангарді цієї боротьби була Радянська Армія, яка відкрила себе незгасаючою славою».

Український вимір

Кримська конференція, що стала символом нового світового порядку після Другої світової війни, мала безпосереднє відношення до України. Головним її підсумком для нашої країни стало офіційне визнання територіальних надбань 1939–1945 років та возз'єднання земель, на яких проживали етнічні українці. Щоправда, ця перебудова спричинила переселення поляків, українців, німців, румун, словаків, угорців, про що й досі згадується неохоче. Та як би там не було, в Ялті фактично відбулося завершення процесу возз'єднання етнічних українців в одній державі.

Сергій СМОЛЯНИКОВ,
Віктор МІХАЙЛОВ

2009

ВІЙСЬКО

№ 17 (114) 2009

УКРАЇНИ

ПЕРШИЙ
ВІЙСЬКОВИЙ
ЧАСОПИС
НЕЗАЛЕЖНОЇ
УКРАЇНИ

КЕРІВНИЙ СКЛАД
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ,
ГЕНЕРАЛЬНОГО ШТАБУ
ТА ВОЄНАЧАЛЬНИКИ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
(1991—2009)

З питань придбання спецвипуску журналу «Військо України» «Керівний склад Міністерства оборони, Генерального штабу та воєначальники Збройних Сил України (1991–2009)»

звертатися до Концерну «Військторгсервіс» за телефоном (044) 243-39-49,
або до редакції журналу вул. Мельникова, 81. 04050, Київ, Україна, а/с 72.

Тел. (044) 483-08-39, 489-38-59, 454-42-02.

ПЕТРО КІШКА:

«УКРАЇНСЬКА ДУША» ОБОРОНИ СЕВАСТОПОЛЯ

**Про легендарного матроса з
Вінниччини і по сьогодні ходять
легенди, яким би міг позаздрити
славнозвісний барон фон
Мюнхаузен**

20 січня — День Автономної Республіки Крим

Петро Маркович Кішка – звичайний матрос, який під час Кримської кампанії 1853–1856 років став втіленням незвичайної мужності й відваги. Навіть на тлі масового героїзму, який проявляли захисники Севастополя, він виділявся своєю безстрашністю. Про нього писали столичні газети, на зустріч з ним приїжджали великі князі. Однак сам Петро Маркович дивувався своїй популярності, не розуміючи, чим викликана така увага до його особи, адже він лише виконував свій обов'язок.

У 1828 році на Україні, у селі Омєтинці Кам'янець-Подільської губернії в родині кріпака народився хлопчик, якому судилося стати відомим далеко за межами рідного села. Майбутній герой Севастополя пас корів, подорожував з чумаками, а у 21-річному віці за вільнодумство та волелюбність був відданий поміщицею у рекрути. Сама того не бажаючи, панянка, яка вирішила провчити баламуга, подарувала взятому інтервентами в облогу Севастополю захисника, ім'я якого протягом всієї кампанії наводило на французів, турків та англійців панічний жах.

Як матрос став солдатом

Матрос вітрильного корабля «Силистрия» Петро Кішка був веселий і непосидючий. Жилавий і вит-

ривалий, він без видимих зусиль справлявся з будь-якою дорученою йому роботою. Говорив він, змішуючи українські та російські слова, і володів даром неперевершеного оповідача. Він був душею компанії і завжди перебував в епіцентрі всіх подій. Така енергійність матроса викликала невдоволення офіцерів, але після участі «Силистрии» у Синопській битві 1853 року на його витівки стали закривати очі.

У 1854 році «Силистрия» була переведена до Севастополя, а частина її команди, у тому числі й Петро Кішка, перейшла на більш сучасний корабель — «Ягудиил». Проте прославився матрос Кішка не на флоті, а в сухопутних військах. Довго служити на «Ягудииле» йому не довелося. У вересні того ж року до Севастополя підійшли англій-

ські, французькі та турецькі кораблі, а 13 вересня місто було переведене на облогове положення.

Флот інтервентів переважав російський більш ніж утричі, причому парових суден у ворожій армادі було в дев'ять разів більше, ніж у російському флоті, тому перемогти ворога на морі було неможливо. І тоді військове керівництво прийняло рішення: перекрити Севастопольську бухту, затопивши на вході до неї сім старих вітрильних кораблів, а командами та гарматами з тих суден, що залишилися, підсилити сухопутну оборону. Так Петро Кішка став захисником третього бастиону Бомборської висоти.

Оборона Севастополя

Положення Севастополя було тяжким. Вогнева потужність противника набагато перевищувала міць батарей, що захищали місто. Об'єднана ворожа ескадра вела інтенсивний вогонь. Тільки з одного борту противник міг обстрілювати місто з 1340 гармат, у той час як захисники мали можливість відповідати лише з 115 стволів. У перший же день на Севастополь упало більше 50 тисяч ядер. Але здобути перемогу з моря нападникам не вдалося. У перші ж години бою загорівся французький флагман «Париж», пішов на дно турецький лінкор, були сильно пошкоджені кораблі «Шарлеман», «Альбїон», «Лондон» та «Юпітер». Незабаром ворожа ескадра понесла такі втра-

ти, що змушена була знятися з якорів і відійти подалі в море.

Почалася 349-денна сухопутна облога. Ворог переважав захисників міста чисельністю та озброєнням. Оборонці потерпали від нестачі продовольства, медикаментів і боеприпасів. Постачання було настільки поганим, що незабаром батареї одержали наказ відповідати на 50 випущених ворогом снарядів усього п'ятьма пострілами. Нерішучі спроби царських генералів зняти облогу не давали жодних результатів, і Севастополь тримався винятково на масовому героїзмі його захисників. Об'їжджаючи війська, віце-адмірал Корнілов вітав солдатів такими словами: «Здорово, хлопці! Треба вмирати — умре-те?» І вояки відповідали: «Умремо!..»

Тим часом у війну на боці інтервентів вступила Сардинія. У січні 1855 року кількість союзних військ під Севастополем вже становила 175 тисяч, тоді як російська армія мала 85 тисяч на всьому півострові та 43 тисячі у районі Севастополя.

Одне за одним тривали бомбардування та штурми. Противник засипав місто снарядами з більш ніж 800 гармат. Але воно трималося, трималося всупереч логіці й усім канонам військового мистецтва. Трималося на таких солдатах і матросах, як Петро Кішка...

«Нічний мисливець»

Бої за місто не припинялися ні вдень, ні вночі. Вночі добровольці влаштували вилазки в траншеї ворога, добуваючи цінну інформацію та відбиваючи у ворога зброю й харчі. Найвідомішим серед нічних «мисливців» був Кішка. Він брав участь у 18 нічних атаках, а також робив одиночні вилазки у розташування ворога. Під час однієї з них він привів трьох французьких офіцерів, яких захопив будучи озброєний лише ножем прямо біля похідного багаття. Скількох «язиків» привів Петро Кішка за всю кампанію, ніхто не брався підрахувати. Українська хазяйновитість не дозволяла Петрові повертатися назад з голими руками. Він приносив з собою нарізні англійські штуцери, які стріляли далі й точніше, ніж гладкоствольні російські рушниці, інструмент, провіант, а одного разу притяг на батарею ще гарячий шматок м'яса, який витягнув прямо з казана. А сталося це так.

Французи варили суп і не помітили, як Кішка впритул підібрався до них. Ворогів було надто багато, щоб нападати, та бешкетник не втримався, щоб не поглузувати з них. Зірвавшись на ноги, він крикнув: «Ура! В атаку!..» Французи з переляку розбіглися, а Петро, витягнувши з

казана м'ясо, перевернув його на вогонь і зник у паровій завісі.

А одного разу Кішка врятував самого адмірала Корнілова. Схопивши бомбу, яка впала під ноги военачальнику, він кинув її в казан з кашею: запал згас, і вибуху не сталося. Корнілов тоді подякував Кішці, а матрос відповів йому словами, які згодом стали крилатими: «Добре слово й Кішці приємно».

Гроші на пам'ятник Шевченку

В історію увійшов ще один подвиг легендарного матроса, який значно підняв настрій у військах. Серед білого дня Кішка примудрився вкрасти з-під носа англійців прекрасного скакуна. Сталося так, що кінь зірвався з прив'язі і вийшов на нейтральну територію. Простір між укріпленнями добре прострілювався, тому ідея відправитися за конем була цілковитим божевіллям. Але Кішка все-таки вирішив ризикнути, удавши дезертира, який намагається перейти на бік противника. Коли Петро вискочив з окопу і побіг в напрямку ворожих позицій, а в спину йому гримнуло кілька холостих пострілів, англійці вирішили, що росіянин хоче здатися, і навіть почали прикривати його вогнем. У такий спосіб він добіг до коня, сів на нього і стрімголов кинувся назад. Скакуна він потім продав на базарі за 50 рублів, а гроші віддав на будівництво пам'ятника своєму героїчно загиблому товаришеві, теж українцю, Ігнатію Шевченку.

Що ж такого зробив Ігнатій Шевченко, що Кішка готовий був ризикувати заради нього життям? Може, він урятував йому життя? Ні. Він врятував від смерті улюбленця солдатів лейтенанта Бірільова. Бій, в якому брали участь Бірільов, Кішка та Шевченко, вартий того, щоб його згадати. На світанку 17 січня 1855 року загін під командуванням везучого в таких справах лейтенанта Бірільова, скориставшись туманом, впритул підійшов до французьких позицій: він мав відбити передові позиції ворога і утримувати їх доти, доки не розвернуть фронтом до ворога. Французи спробували повернути втрачений редут, але захисники Севастополя, розстрілявши весь боезапас, кинулися в штикову атаку. Атак було п'ять, і під час однієї з них Шевченко й прикрив собою Бірільова.

З вилазок у стан противника Кішка завжди повертався із здобиччю: серед його «трофеїв» — «язики», англійські штуцери і навіть... шмат м'яса, добутий ним з ворожого казана.

На межі життя

Кішка був поранений у цьому бою. На допомогу французам підійшов загін африканців — зуавів, які спробували відбити укріплення, і в сутичці з одним із них він і отримав удар багнетом у груди. Але незважаючи на поранення, все ж зумів здолати свого противника і бився нарівні з усіма. Після бою його знесиленого принесли до будинку Дворянських зборів, де на той час розміщувався лазарет. Матрос втратив так багато крові, що опинився на межі життя і смерті. Врятував його видатний російський хірург Пирогов, який також брав участь в обороні Севастополя, борючись за життя кожного пораненого солдата. До речі, серед оборонців Севастополя було багато представників інтелігенції. Разом з Пироговим у лазареті працювали сестри милосердя П. Графова — сестра автора «Горе от ума» А. Грибоедова та сестра К. Бакуніна. На бастионах воював письменник Лев Толстой, якому Кішка також врятував життя. Згадуючи бій, який ледве не став для нього фатальним, Лев Миколайович сказав: «Война есть сумасшествие...».

...Петро Маркович поправлявся. А столичні газети писали про нього: «...Он был ранен штыком в левую сторону груди насквозь, но так счастливо, что штык прошел под кожей, не тронул кости. Эта первая, но неопасная рана, стоила жизни ранившему его французу, а штык и ружье сделались добычею неустрашимого воина. В настоящее время здоровье Петра Кошки видимо поправляется, и есть надежда, что неприятель в скором времени опять увидит его у себя в гостях».

Загибель Севастополя

Згодом обстріли стали ще інтенсивнішими. Місто було вщент зруйноване. Був смертельно поранений Нахімов. Союзники почали генеральний штурм, спрямувавши головний удар на Малахів курган. Але захисники міста відбили атаку. А 27 серпня 60-тисячне військо інтервентів знову пішло на штурм. У захисників закінчилися боеприпаси, і солдати, на допомогу яким прийшли місцеві жителі, включаючи жінок і дітей, билися з переважаючими силами противника підрученими засобами, камінням та робочим знаряддям. Ворога вдалося від-

бити на всьому фронті, але загарбники, ціною величезних втрат, все-таки захопили Малахів курган. Подальша оборона була б безглуздим кровопролиттям, тому князь Горчаков вирішив залишити Севастополь і вночі передислокував свої війська на північ. Місто було підпалене, порохові льохи висаджені у повітря військові кораблі, які стояли в бухті, затоплені...

Граф Толстой, який зустрів на переправі пораненого в руку Кішку, згадував, що, залишаючи місто, Петро плакав і повторював: «Як же так? Павло ж Степанович (Нахімов) наказав усім стояти на смерть... Що ж він про нас подумає, там, на небі? Що ж про нас люди

Коли Корнілов подякував Кішці за врятоване життя, матрос відповів словами, які згодом стали крилатими: «Добре слово й Кішці приємно»

скажуть?» Він не знав, що люди ще скажуть про нього багато теплих слів. Що героїзм захисників міста стане прикладом для наслідування при обороні Севастополя під час Великої Вітчизняної війни. Що, зрештою, англійські газети напишуть після перемоги: «Ми прийшли сюди за легкою перемогою, а зустріли опір, прикладів якому немає в історії...»

Людина з великої букви

Після боїв за Севастополь Кішку відправили додому — на лікування. На той час мати його вже померла, а господарство занепало. Знову йому довелося найматися в чумаки. Згодом Петро Маркович оженився на вдові, в якій вже була маленька донечка, а через рік у нього народився син. А 9 серпня 1863 року він знову був на флоті. Незважаючи на те, що місяць в Севастополі вважався за рік військової служби, термін служби Кішки ще не вийшов.

Зарахували Петра Марковича до почесного 8-го флотського екіпажу, який розміщувався не на кораблі, а в Крюковських казармах Санкт-Петербурга. Служити тут було легко, але нудно. Щороку в Зимовому палаці проводився парад георгіївських кавалерів, у якому Кішка, маючи звання квартирмейстера і кавалера Георгія IV ступеня,

повинен був брати участь. Крім Георгія IV ступеня матрос одержав і Георгія III ступеня, але загубив його під час боїв. Він також був представлений до золотого Георгія II ступеня та декількох медалей, але через плутанину у військовому відомстві так і не був нагороджений. Згодом під час одного із парадів Петра Кішку побачив генерал-лейтенант Хрульов, з яким він воював у Севастополі. Саме завдяки клопотанню генерала матрос таки одержав всі належні йому нагороди. А по закінченні служби йому була призначена пенсія — 60 рублів.

Відслуживши, Петро Маркович повернувся до рідного села, але до старості не дожив. Те, що не могли зробити вороги, довершила застуда. Якимось восени, повертаючись додому, він побачив, як двоє дівчаток на ставку провалилися під лід, і, не роздумуючи, кинувся на допомогу. З того часу і страждав на часті застуди. 1 лютого 1882 року він помер від гарячки.

Нашадки належно оцінили його патріотизм. У Севастополі споруджений пам'ятник Петру Кішці. Його ім'ям названа вулиця біля підніжжя Малахового кургану. Є пам'ятник і на Вінниччині — батьківщині легендарного матроса.

Влад ЯКУШЕВ

«ПРУССЬКИЙ КРОК» ЙДЕ У ВІДСТАВКУ?

Ініціатива Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України — Президента України Віктора Ющенка запровадити в силових структурах держави новий — «національний» — стройовий крок замість успадкованого від колишньої Радянської Армії «пруського» викликає серед самих військовослужбовців, військових експертів, політиків та журналістів жваві дискусії. Проте новий крок вже на стадії впровадження та набуває характерних національних особливостей.

Більшість опонентів критикують «стройову» реформу, вважаючи її несвоечасною, другорядною чи взагалі недоцільною на тлі гострих проблем у сфері національної безпеки і оборони.

— Ми вирішили спростити стройовий крок, адже «пруський» — занадто складний і напружений, — розповідає командир батальйону Почесної варти окремого полку Президента України підполковник Сергій Клявлін.

Саме цей офіцер є одним із авторів методики і техніки «національного» стройового кроку, який вже близько трьох місяців використовує українська Рота почесної варти — один із кращих представницьких підрозділів як серед армій колишніх республік СРСР, так і в Європі загалом. Сутність нового стройового кроку полягає в чіткому русі кроком. Нога напружується у стегні, виноситься вперед, без відтягування носка (носок ступні залишається в тому ж положенні, що й при звичайній ходьбі), ставиться рівною в коліні на землю на всю ступню з плавним перекатом з п'яти на носок. Висота підйому ноги — 10–15 см, довжина кроку залишається незмінною — 70–80 см, темп теж не змінюється — 110–120 кроків за хвилину.

Щодо першоджерел «національного» стройового ноу-хау, то довелося вивчити багато архівних матеріалів, за якими офіцери батальйону Почесної варти створили шість різних варіантів кроку перед тим, як продемонструвати їх Президенту. Враховувалася історична спадщина Українського війська, зокрема, за основу бралися наявні архівні фото- та відеоматеріали, стройові музичні марші (всі вони передбачають рух стройовим кроком темпом 110–120 кроків за хвилину). Зупинилися на тому, який зараз впроваджується.

— Ми зробили його на основі кроку українських січових стрільців, який вони використовували під час урочистого проходження військ Української Народної Республіки перед урядом УНР в січні 1918 року на Софійській площі в Києві. Звичайно, його довелося дещо модернізувати. А вперше український національний крок Рота почесної варти застосувала торік, під час урочистостей за участю Президента України, присвячених 360-й річниці створення Української козацької держави, які проходили у Чигирині, — розповідає Сергій Клявлін.

Як відомо, всі військові статuti Збройних Сил та інших збройних формувань держави є законами. А відтак, щоб запровадити «національний» стройовий крок, необхідно реалізувати відповідну законодавчу ініціативу. В даному випадку йдеться про зміну лише кількох слів у третьому абзаці ст. 33 Розділу II (Стройові прийоми і рух без зброї та із зброєю) Закону «Про Стройовий статут Збройних Сил України» від 24 березня 1999 року та зі змінами від 3 лютого 2004 року. Проте через бюрократично-юридичні процедури реалізувати це буде вкрай складно, особливо з огляду на хронічну неспроможність парламенту зібратися для продуктивної роботи.

За словами заступника начальника Управління служби військ Генерального штабу ЗС України полковника Сергія Сідака, вже підготовлена пропозиція до керівництва Міністерства оборони України включити до плану законопроектної роботи розробку змін до ста-

тутів щодо стройової підготовки на базі оновленого стройового кроку.

— Якщо включать у план — буде мо роботи зміни, — констатує офіцер Генерального штабу, який безпосередньо відповідає за підготовку законодавчої ініціативи від військового відомства.

Так, справді, в нинішніх непростих умовах життєдіяльності військ важко дати однозначну оцінку «стройовий» реформі. Але це лише з поверхового, прагматичного погляду, але ніяк не духовного, історичного бачення глибини військових традицій, які повинні згуртовувати нинішніх і майбутніх захисників Вітчизни. Адже стрій, як вчать з перших хвилин перебування на військовій службі, — це священне місце. У строю — бойових порядках — гинули, захищаючи рідну землю наші батьки. Тому елементи зовнішньої форми дисциплінованості, якою є стройова підготовка, не повинні розмінюватися на сьогоднішні матеріально-фінансові негаразди. Стрій і стройовий крок мають іншу природу, завдання і вартість якої неможливо оцінити рівнем грошового забезпечення чи наявними боргами за банно-працьні послуги для солдатів.

Водночас, стройові елементи повинні відповідати й іншим вимогам — бути комфортними для військовослужбовців, сприяти якісному й ефективному виконанню ними бойових завдань, нарешті, стати унікальною національною ознакою елітарності українського війська.

Вячеслав ПЕТРОВСЬКИЙ

Історично стройові традиції армій світу ґрунтуються на пруській та британській моделях.

Пруський крок («гусячий» крок) — форма стройового кроку, базова техніка якого запроваджена в арміях деяких країн світу, переважно держав колишнього Радянського Союзу.

Історично цей спосіб марширування полягає у витягуванні ноги при кроці до такої висоти, при якій вона складає практично прямий кут з тілом. Але сучасна версія пруського кроку, зокрема за стройовими статутами колишнього СРСР, України та Росії, передбачає підняття ноги на менший кут, до висоти 15–20 см. При здійсненні кроку нога опускається на землю площею всієї ступни, видаючи чіткий і ясний звук удару.

«Гусячий» крок вперше був введений у Пруссії імператором Фрідріхом II Великим. На думку багатьох дослідників, парадний стройовий крок мав величезне дисциплінарне і виховне значення для солдатів, будучи символом порядку у військах.

У Російській імперії «гусячий» крок як форма парадного кроку був введений імператором Павлом I, який при реформуванні армії брав за зразок найбільш сучасну на той час пруську армію.

Британський стройовий крок використовується у збройних силах Великої Британії, США, більшості африканських, азійських та латиноамериканських країн.

Техніка кроку передбачає згинання ноги у коліні, при цьому ступня ставиться на землю без жорсткого карбування.

Віктор Цибуленко народився 13 липня 1930 р. в с. Веприк Фастівського району Київської області. Чемпіон СРСР з метання списа (1952, 1955–1957, 1959 рр.). Олімпійські ігри в Хельсінкі (1952 р.) – 4-е місце, бронзова медаль Олімпійських ігор (1956 р., Мельбурн), золота медаль Олімпійських ігор (1960 р., Рим). Заслужений майстер спорту (1956 р.). Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора та «Знак Пошани».

Підполковник запасу.

Перший наставник — Володимир Юхимович Козловський.

Чемпіон XVII Олімпійських ігор підполковник запасу Віктор ЦИБУЛЕНКО:

«Я не знаю, кому ще з українських спортсменів у 64 роки лунав гімн на честь перемоги...»

В житті уславленого атлета Віктора Сергійовича Цибуленка багато чого відбувалося всупереч його планам. Коли він, 16-річний юнак, вирішив вступати до київського залізничного училища, медкомісія «зарубала» його, поставивши діагноз: порок серця. Відтак з дитячою мрією – стати машиністом майбутньому олімпійському чемпіону довелося розпрощатися. Але вирок лікарів не зупинив його в іншому: незважаючи на рекомендації не перевантажувати організм фізичними вправами, він записався до секції легкої атлетики.

— Вікторе Сергійовичу, коли саме прийшло до Вас розуміння того, що Ви варті справжніх олімпійських висот?

— Відправною точкою моїх амбіційних планів можна вважати 1948 рік. Пам'ятаю, як одного разу я почув спортивний радіорепортаж: якийсь Іванов метнув гранату на 60 метрів. І ось звучить урочистий марш, атлету вручають кубок, диплом... Саме тоді у мене й промайнула думка: а я, власне кажучи, чим гірший? Наступного дня підійшов до фізкерівника, попросив гранату. До речі, до цього я її ніколи навіть у руках не тримав. Сподівався лише на те, що мені допоможе вправність, якої я набув ще в дитинстві, бо нашим улюбленим заняттям узимку була гра в сніжки.

Отож взяв я тоді гранату і вирішив потренуватися тут же, у дворі технікуму. З першої спроби «снаряд» не «дотягнув» до огорожі метрів з п'ять, а ось з другої я, сам того не очікуючи, перекинув його через паркан. А там смітник, бур'ян... Коротше кажучи, там він і загубився. Щоправда, спочатку тренер не повірив, що я кинув гранату так далеко. Тож довелося повторити. Виміряли відстань і

виявилось, що вона становила... аж 70 метрів!

— **Мабуть, саме тому і дотепер ходять чутки, що Ви кидали сніжки на двісті метрів...**

— Звісно, це вигадки. Далеко кодав — так. І не тільки сніжки. Причому, мій рекорд в метанні гранати, який я встановив у 1951 році на відкритті київського стадіону СКА, складав 89 м 39 см. Так ось. Наскільки мені відомо, з того часу його так ніхто і не спромігся побити. Зауважу лише, що вага гранати не багато — не мало 700 грамів!

До речі, і досі про мене на моїй малій батьківщині неймовірно історії розповідають. Нещодавно я мимоволі став свідком того, що якась жіночка розповідала своєму супутнику про те, що «в цьому будиночку раніше мешкав Віктор Цибуленко, який при німцях камінцями літаки діставав, а в кам'яній стіні саморобним гумовим м'ячем... пробив дірку».

— **Вікторе Сергійовичу, так сталося, що Ви віддали армійській службі не один рік...**

— М'яко кажучи, сталося це у примусово-добровільному порядку. Але я не жалкую. До збройних сил мене призвали у 1950 році, з третього курсу технікуму. Не повірите — «взяли» просто з лекції. Причому наказ видавав особисто тодішній командувач Київського військового округу маршал Гречко. Не знаю, хто йому так розмалював мої спортивні досягнення, але вже через добу я виступав за збірну збройних сил колишнього Союзу. Пізніше я став членом збірної серед юніорів, шість разів був чемпіоном України по штовханню ядра. А в 1952 році, на чемпіонаті Радянського Союзу, несподівано для всіх посів друге місце з метання списа.

— **Напевно, це була ще та сенсація?..**

— Атож! Хто такий Цибуленко? І раптом такий вражаючий результат! Хоча я наполегливо йшов до чемпіонського п'єдесталу. Пам'ятаю, як 1950 року в складі збірної країни вперше потрапив за кордон, до Румунії. Коли вже поверталися додому, в якомусь містечку нас попросили виступити на відкритті стадіону. А оскільки відповідної екіпіровки у мене не було, то чемпіон Союзу (прізвище його називати не буду) поділився зі мною своєю — списом і бутсами.

Його рекорд на той час складав 71 м 66 см, а я метнув на 73 м 77 см! Що тут почалося!.. Однолюбник вже й не радий був такому «експерименту»: підбіг до мене і з безпосередністю колишнього фронтовика вигукнув: «Ну, ти й зараза, Цибуля, ну зараза! Краще б я метав!»

— **А який рекорд для Вас є найбільш пам'ятним?**

— Звичайно, той, який приніс мені перемогу на Олімпійських іграх у Римі в 1960 році, коли я метнув списа на 84 м 64 см. Цей результат я так і не зміг перевершити. До речі, на тих Олімпійських іграх наша збірна таки виконала вказівку Хрущова — захистити честь радянського спорту — і завоювала аж 103 медалі: 43 золоті, 29 срібних, 31 бронзову. Як і на попередній, мельбурнській олімпіаді, ми знову випередили американців у коман-

За «золото» в Римі нам пообіцяли по 15 тисяч карбованців, але «на руки» ми отримали близько десяти: тих грошей не вистачило навіть на «Волгу».

дній першості. До речі, в Італії останню, одинадцяту за рахунком, золоту медаль легкоатлетичної збірної виграв саме я. Хоча, будемо відверті, на мій успіх ніхто вже не розраховував, адже мені на той час було тридцять років.

— **Отже, шлях до олімпійського «золота» був довгим...**

— На свій зоряний час я очікував десять років! Адже мав можливість стати олімпійським чемпіоном ще в 1952 році в Хельсінкі, але тоді розтягнув гомілку. Спис метав з місця, і це при тому, що на розбіг спортсмену дають мінімум десять, а то й усі п'ятнадцять метрів. В результаті — програв олімпійському чемпіону два метри. На Олімпіаді 1956 року в Мельбурні не пощастило з погодою — був сильний зустрічний вітер. Тоді в одній зі спроб я показав непоганий результат — 79 м 50 см, який забезпечив мені «бронзу». А переможцем став Даніельсон, встановивши світовий рекорд — 85 м 71 см. Не применшуючи його перемоги, скажу: атлету страшенно поталанило, бо під час кидка вітер стих, а попутний ще й надав спису швидкості.

А ось на свою третю олімпіаду я потрапив цілком випадково. Адже окрім «похилого», як для атлета, віку я не зовсім вдало виступив у сезонних відбіркових змаганнях. Та й молодь «наступала», при цьому не завжди коректно. Одного разу на змаганнях я програв супернику, який був слабкішим за мене, і все через те, що на його прохання тренери поміняли залізні списи на дерев'яні. А я ж звик до «заліза»!.. Та й замовили нам на Олімпіаду металеві списи шведського виробництва. Розлютившись, я самовпевнено заявив, що виграю будь-що, і.. програв переможцю один метр. До того ж отримав травму, «насмикавши» плече. Тренеру довелося довго у «високих кабінетах» відстоювати мою кандидатуру. Тільки на Олімпіаді мені вдалося відновитися — допомогли теплий клімат, сауна.. Підлікувавши руку, я зрозумів, що одну вдалу спробу все ж зможу зробити. Так воно й сталося.

— **Як Вас приймали тоді у Римі?**

— «Апартаменти» в олімпійському селищі нам спочатку не сподобалися — жорсткі матраци, простирадла з грубої тканини, замість

подушок — тверді валики. Тішило тільки те, що в будиночках, піднятих метрів на два над землею, довше зберігалася прохолода. А ось їжа була на будь-який смак. Посеред їдальні стояли три величєнкі бочки, з яких били фонтанчики з ананасового, апельсинового та абрикосового соків. Але мені більше смакувала кока-кола, хоча наші лікарі не радили її вживати.

— **І коли ж настав Ваш зоряний час?**

— На сьомий день змагань. До того ми просто вболівали за товаришів по збірній. Можливо, таке байдкування з деякими моїми суперниками і зіграло злий жарт. Так, на кваліфікаційних змаганнях рекордсмен світу американець Еллей не виконав норму 74 м, а найсильніший в Європі металник списа Януш Сідло кинув снаряд на 85 м. Цей феноменальний результат вибив поляка з колії. Він, вочевидь, усю ніч не спав і вже «крутив дірочку» для олімпійської медалі. І що ж, «перегорів»: наступного дня навіть не пробився до фіналу.

— **Вікторе Сергійовичу, Ви, напевно, і досі пам'ятаєте свій «золотий» кидок?**

— Так. Іноді мені здається, що це було учора. Коли я вийшов на старт, стояла жахлива спека. Італійські болільники не нудьгува-

ли — на трибунах було гамірно, звідусіль проривалися «голосисті» тріскачки. Але я добре підготувався до першої спроби, і вона вдалася на всі сто. Не буду приховувати: того дня я дуже хвилювався, навіть тренувальну майку забув поміняти. Перед кидком думав, що серце вилетить з грудей. Все відбувалося, як уві сні: розбігаюся, зупиняюся буквально за два сантиметри від «заступу», набираю повні легені повітря і, щось вигукнувши, кидаю списа... На стадіоні раптом запанувала тиша, і тільки по колу хвилею шепіт: ш-ш-ш... Спис летить, гарно летить — це тривало частки секунди, а переді мною наче все життя промайнуло. Судді довго підраховували результат. Нарешті на табло з'явилися цифри: «84, 64»! Я радів, мов дитина. Цим першим кидком я нокаутував усіх суперників, адже того дня нікому так і не вдалося кинути списа за відмітку 80 м.

— **До речі, якою була його вага?**

— 800 грамів, довжина — 2 м 60 см. Ніби й небагато, але, повірте, далеко закинути його не так легко, як здається на перший погляд.

— **Після Вас рекорд набагато поліпшили?**

— Ну якщо зараз він становить 97 метрів, то вважайте, що його наросили майже на 17 метрів.

— **Цікаво, як тоді Вас мотивували за цю нагороду? Призові нараховували?**

— На той час насамперед було усвідомлення того, що ти захищаєш честь рідного прапора. Щоправда, перед кожною поїздкою за кордон нас збирали представники компетентних органів на інструктаж. Мовляв, виборюйте перші місця, повернутися повинні всі, не піддавайтеся на провокації... Кілька років поспіль я був капітаном легкоатлетичної збірної, тому мене ці настанови «діставали» найбільше. Я навіть у ЦК обурювався, мовляв, що ви нас щоразу перевіряєте. Якщо щось трапиться, то сам візьму «зрадника» за грудки і привезу додому, а не буду через спину доповідати.

Щодо преміальних, то за «золото» в Римі спортсменам пообіцяли по 15 тисяч «дореформених» карбованців, але після вирахувань переможці отримали близько десяти. Тих грошей навіть на «Волгу» не вистачило б, бо вона в 60-х коштувала більше 25 тисяч карбованців. Ви не повірите, але з мене навіть вирахували за футбольний м'яч.

— **А можна про це докладніше?..**

— У моїй кімнаті прибирала італійка, яка вирішила подарувати своєму онуку, на її думку, не потрібного атлету м'яча, який закотився під ліжко. А «бамбіно» пізніше навідріз відмовився віддавати свій «скарб». Ось так і сталося, що я втратив м'яч.

— **Вікторе Сергійовичу, а чи траплялися курйозні випадки на змаганнях?**

— Ви знаєте, досить часто. Причому, у 1952 році екіпірування перешкодило мені виграти олімпійську медаль. Не повірите: на розминці під час розбігу я зачепився ногою за колошу шароварів, упав і одержав травму. Після того інциденту на рівні Кремля прийняли рішення звзвати легкоатлетам штани.

— **А як Вас зустрічали на Батьківщині?**

— З помпою. Міністр оборони нагородив мене іменним годинником. На той час я ще був службовцем збройних сил. Дослухався до думки тренерів, які відмовляли мене вдягати погони, мовляв, будеш ходити, честь віддавати. Так я вісім років стажу і втратив...

Перед поїздкою за кордон спецслужби проводили інструктаж. Я їх заспокоював: якщо щось трапиться, то сам візьму «зрадника» за грудки і привезу додому.

— Тоді як Ви стали офіцером?

— Закінчив «воєнку» в інституті. Звісно, на заняття не ходив, бо весь час був на змаганнях. Испити здавав екзаменаційній комісії, на якій головував суворий полковник. Пам'ятаю, як запропонував офіцерам заради жарту: «Хочете, витягну квиток і відразу буду відповідати?» Члени екзаменаційної комісії звернулися до голови: «Дозволь йому, посміємося разом». Хто б сумнівався, що я витягну білет під тринадцятим номером. Говорю: «Відповідати буду без обдумування». Вони всі й роти повідкривали. Мені ж втрачати нема чого: шпаргалок немає, знань також. Отож щось відповів по орієнтуванню на місцевості, щось «приклеїв» туди зі шкільної програми. А ось задача по обороні зовсім не пішла. Я й кажу: «Давайте розповім анекдот». Мовляв, супротивник прорвав оборону і суне на вас. Що треба робити? Всі замислилися. А я: «Наїжитися!» Полковник, на щастя, попався з почуттям гумору. Тоді мені трійку поставили... І пізніше вручили погони молодшого лейтенанта.

— **Вікторе Сергійовичу, «феномен Цибуленко» — це результат виснажливих тренувань чи вроджена унікальність?**

— Я б сказав так це талант, помножений на щоденну працю. А ще — гени. Адже батько у мене був ще той здоровань, і мама — нівроку. Підлітком під час окупації я працював і в полі, і на молотарці, і вдома обробляв 60 соток городу, дрова в лісі збирав. Бувало, побачу суху сосну, зріжу її, а потім уночі потайки тягну до хати. Бабця вранці вийде на ганок, ледь не знепритомніє: «Онучечку, як же ти її допхав?»

— **Як закінчилася Ваша спортивна кар'єра і як складалася подальша доля?**

— Я пішов з великого спорту в 34 роки, хоча ще в 1964-му готувався до своєї четвертої Олімпіади в Токіо. Але на чемпіонаті СРСР травмував ногу. Проводжали мене з «почестями» — вручили механічний будильник. Чомусь добре запам'яталося, що коштував він 3 карбованці 15 копійок.

Після травми тренер допоміг, і мене відправили служити до Німеччини, звідки я через кілька ро-

Я поставив собі за мету: як тільки «стукне» вісімдесят, спробую побити рекорд світу по штовханню списа і ядра.

ків повернувся для подальшого проходження служби до Київського військового округу. Був старшим викладачем кафедри фізпідготовки у київському зенітно-ракетному училищі, дослужився до підполковника, а в 1985 році звільнився.

— **Нам відомо, що підполковник Цибуленко і сьогодні досить успішно виступає на міжнародних змаганнях серед ветеранів...**

— Відверто кажучи, це була ідея мого сина. У 1994 році в Австралії проводилися всевітні змагання серед ветеранів, і він умовив мене взяти в них участь. І спонсор знайшовся. Коли вийшов у сектор, раптом подумалося: та я ж списа в руках 30 років не тримав! Але яка була жага до перемоги!.. З першої спроби метнув добре — метрів на 50. Але рефері результат не зарахували — помічники не знайшли слід. З другої — метнув на 38 метрів. Росіянин дав мені інший спис, і з результатом 42 м 41 см я посів перше місце.

Коли вже був на п'єдесталі, зачитали всю мою спортивну біографію. Весь стадіон встав, оплесками вітаючи мою перемогу. Тоді ж пролунав гімн. Я не пригадую, кому ще з українських спортсменів у

64 роки звучав гімн на честь перемоги...

Може, й зухвалим буде те, що зараз скажу, але я поставив собі за мету: як тільки мені «стукне» вісімдесят, спробую побити рекорд світу в цій категорії і по спису, і по ядру.

— **Вікторе Сергійовичу, чи допомагало олімпійське чемпіонство вирішувати Вам якісь життєві проблеми?**

— І сьогодні це звання допомагає — скрізь двері відчинені. Проте користуюся я цим дуже рідко. Вже давно хотів піти на заслужений відпочинок. Був завучем, директором спортивної школи. Але непосидючий характер не дає мені розслаблятися. Тому й зараз я працюю заступником директора СДЮШОР СКА з навчальної роботи.

— **Не шкодуєте, що присвятили своє життя спорту?**

— Ні, не шкодую. Іноді замислююся, де б я міг ще знайти себе. Якби стільки ж зусиль, як у спорті, доклав у військовій справі — точно дослужився б до генерала. Можливо, на «цивілці» став би міністром залізничного транспорту... Адже я все звик робити на совість.

Бесіду вів Юрій КУЗНЕЦОВ

«ДО ЯСКРАВИХ ПОДВИГІВ!»

Саме цей слоган XXI зимових Олімпійських ігр надихатиме наших олімпійців до завоювання почесних трофеїв

Зимові Олімпійські ігри пройдуть з 12 по 28 лютого: Ванкувер прийматиме хокей, фігурне катання і шорт-трек, Уїстлер — бобслей, санний спорт, скелетон, гірські лижі, біатлон, лижні гонки, стрибки з трампліну та двоеборство, Річмонд — фрістайл, ковзанярський спорт і сноуборд. Очікується, що до Канади прибуде близько 2500 спортсменів з більш ніж 80 країн світу.

Талісман Олімпійських ігор-2010 — інуکشук, традиційна кам'яна скульптура, названа Іланаак, що на мові канадської північної народності інуїт (ескімоси Канади) означає «друг». Емблема є чоловічком з розпростертими руками, «зібраним» з п'яти каменів «олімпійських» кольорів.

Слогани Олімпіади взяті з гімну Канади: «3 серцями, що палають» (англ. варіант) і «До яскравих подвигів» (франц.).

З попередньої Олімпіади в Турині українці повернулися тільки з двома бронзовими медалями: біатлоністки Лілії Єфремової та фігу-

ристів Олени Грушиної та Руслана Гончарова. Сподівання на медалі у Ванкувері більш вагомі, адже наші спортсмени братимуть участь в 11 із 15 видів спорту, що входять до програми Олімпійських ігор. Найбільш успішні виступи очікуються в біатлоні, лижних перегонах, санному спорті, фрістайлі та фігурному катанні.

Кандидатами на участь в Олімпіаді-2010 є 24 армійські спортсмени у дев'яти видах спорту. Щоправда, необхідно вибороти олімпійські ліцензії в кожному виді спорту. На сьогодні їх мають лише біатлоністи та фігуристи.

З 1 червня 2009 і до кінця лютого 2010 року двадцять найкращих українських «зимників» отримують стипендію «Ванкувер-2010» (тисяча доларів) за програмою Олімпійської солідарності Міжнародного олімпійського комітету. Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту ініціює збільшення грошової винагороди за золоту медаль на Олімпійських іграх з 700 тис. гривень до одного мільйона. Пропонується також збільшити винаго-

роду за срібну медаль з 500 до 700 тис. гривень та за бронзову — з 350 до 500 тисяч.

Міністр України у справах сім'ї, молоді та спорту Юрій Павленко: «Підготовка національної олімпійської збірної до участі в XXI зимових Олімпійських іграх у Ванкувері виконана на сто відсотків. Участь у змаганнях, в яких будуть задіяні близько 50 українських спортсменів, профінансована також на сто відсотків. Серед сильніших — наші команди по біатлону, лижних гонках, санному спорті, фігурному катанню та фрістайлі».

Начальник Управління спорту Міністерства оборони України Олександр Величко: «Робити прогнози на Олімпіаду — річ невдячна, але надії покладаємо на виступи наших спортсменів у біатлоні, фігурному катанні, лижних гонках, санному спорті та фрістайлі».

Головний спеціаліст Управління спорту Міністерства оборони України Леонід Литвиненко: «Спортсмени Збройних Сил з різних видів спорту, які входять до складу національних збірних команд України, посідають гідне місце в спортивному житті країни. Так, наприклад, на Олімпійських іграх регулярно 30–35 відсотків складу української збірної — військові спортсмени. Вважаю, що це значна цифра для того, щоб пишатися успіхами наших армійців».

Фігурист Станіслав Морозов: «Як і кожен спортсмен, який захищає честь своєї країни на таких відповідальних стартах, як Олімпійські ігри, ми викладемося на всі сто відсотків, щоб показати найкращий результат і піднятися на п'єдестал у Ванкувері».

Гімн України

слова — П. Чубинського
музика — М.Вербицького

Ще не вмерла України і слава, і воля.
Ще нам, браття українці, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону,
В ріднім краю панувати не дамо нікому;
Чорне море ще усміхнеться, дід Дніпро зрадіє,
Ще у нашій Україні доленька наспіє.
Душу, тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
А завзяття, праця щира свого ще докаже,
Ще ся волі в Україні піснь гучна розляже,
За Карпати відоб'ється, згомонить степами,
України слава стане поміж ворогами.
Душу, тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ДП «ДЕРЖАВНЕ КИЇВСЬКЕ КОНСТРУКТОРСЬКЕ БЮРО «ЛУЧ»

Україна, 04050, Київ, вул. Мельникова, 2
Телефон: +38 (044) 483 0745, 484 1898
Факс: +38 (044) 483 1394
E-mail: kb@luch.kiev.ua
www.luch.kiev.ua